

ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Год выдання 38-ы
№ 54 (2414)
11 ліпеня 1969 г. ПЯТНІЦА
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР

10 ліпеня ў Маскве пачала работу сесія Вярхоўнага Савета СССР.

Парадак дня сесіі:

1. Пытанні міжнароднага становішча і знешняй палітыкі Савецкага Саюза.

2. Аб праектах законаў: асновы выпраўленча-працоўнага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік; палажэнне аб папярэднім зняволенні пад варту; аб унясенні дапаўненняў і змяненняў у асновы Крымінальнага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік.

3. Аб зацвярджэнні Указаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.

ШОСТЫ МІЖНАРОДНЫ КІНАФЕСТЫВАЛЬ 1969 МАСКВА

НА ЭКРАНЕ — ЖЫЦЦЁ І БАРАЦЬБА НАРОДАЎ СВЕТУ

Сёння, калі чытачы атрымаюць гэты нумар «Літаратуры і мастацтва», пойдзе пяты дзень VI Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю. Госці, гледачы (дарэчы, падлікі паказалі, што кожны дзень разам з журы конкурсныя фільмы глядзяць каля 7 тысяч чалавек) праглядзелі ўжо «ільвіную» частку стужак. Усяго на фестывалі будзе паказана каля двухсот фільмаў.

Таму, карыстаючыся мовай кінематографа, нам трэба нібы «пракруціць» стужку фестывальных дзён назад да ўрачыстых мінут адкрыцця.

7 ліпеня над Крамлёўскім Палацам з'ездаў узвіўся бела-блакітны фестывальны сцяг.

У 18 гадзін 30 мінут на сцэне палаца—кіраўнікі аргкамітэта і дырэкцыя фестывалю, члены журы, удзельнікі і госці кінаагляду, прадстаўнікі кінематаграфічнай грамадскасці Савецкага Саюза. Ад імя аргкамітэта прысутных віншаваў старшыня Камітэта па кінематаграфіі пры Савеце Міністраў СССР А. Раманаў. Ён гаварыў пра вялікую выхаваўчую ролю сучаснага кінамастацтва, пра яго месца ў справе барацьбы за мір і дружбу паміж народамі. А. Раманаў зачытаў прывітальнае пасланне фестывалю кіраўніка Савецкага ўрада А. М. Касыгін. У ім гаворыцца:

«Ад імя Савета Міністраў Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік сардэчна вітаю ўдзельнікаў і гасцей VI Маскоўскага міжнароднага кінафестывалю.

Міжнародныя кінафестывалі ў Маскве сталі традыцыйнымі аглядамі прагрэсіўнага кінамастацтва, якое валодае велізарнай сілай уздзеяння на фарміраванне духоўнага свету сучаснага чалавека.

Знамянальна, што VI Маскоўскі кінафестываль праводзіцца напярэдадні вялікай даты—стагоддзя з дня нараджэння заснавальніка і кіраўніка першай у свеце сацыялістычнай дзяржавы Уладзіміра Ільіча Леніна, жыццё і дзейнасць якога былі прысвечаны барацьбе за свабоду і шчасце працоўных усіх краін.

Савецкі народ высока цэніць творы кінамастацтва, адзначаныя глыбінёй і праўдзівасцю адлюстравання рэчаіснасці, сілай жыццесцвярджальных ідэй, мастацкай дасканаласцю.

У нашы дні асабліва важна, каб такое магутнае мастацтва, як кінематограф, служыла грамадскаму прагрэсу, аб'яднанню людзей у барацьбе за трывалы мір і бяспеку народаў. Гэтым высакародным мэтам і адпавядае дэвіз фестывалю «За гуманізм кінамастацтва, за мір і дружбу паміж народамі!»

Віншую вас з пачаткам новага міжнароднага агляду дасягненняў кінамастацтва ў сталіцы нашай Радзімы—Маскве і жадаю яго ўдзельнікам і гасцям творчых поспехаў».

Прысутных на фестывалі віншаваў першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў СССР Л. Куліджанаў.

Вядомы кінарэжысёр, старшыня «вялікага журы», народны артыст СССР С. Герасімаў прадставіў членаў журы, тых, каму даверана к канцу фестывалю назваць імёны пераможцаў — стваральнікаў поўнаметражных мастацкіх фільмаў.

Сваіх таварышаў, членаў журы конкурсу кароткаметражных фільмаў, прадставіў народны артыст СССР Р. Кармэн, членаў журы дзіцячых фільмаў — член-карэспандэнт Акадэміі педагагічных навук СССР, пісьменнік С. Міхалкоў.

Першае слова — савецкім кінематаграфістам. Яны паказалі пазаконкурсны каляровы шырокафарматны фільм, створаны на Цэнтральнай студыі дакументальных фільмаў вядомым рэжысёрам Ільёй Капаліным «Краіна мая».

Потым быў паказаны італьянскі мастацкі фільм «Рамеа і Джульета». Пастаноўшчык фільма Франк Дзефірэлі сваім фільмам звяртаецца да моладзі, ён імкнецца абудзіць думку аб харастве сапраўднага кахання і вернасці. Цікава, што ролі Рамеа і Джульеты выконваюць артысты, узрост якіх адпавядае ўзросту герояў Шэкспіра.

Закончыўся першы дзень фестывалю. Можна было б сказаць —закончылася свята і пачаліся будні, калі б кожны дзень, кожны фільм, прэс-канферэнцыі і нават цяжкая работа членаў журы не былі б такой радасцю, адкрыццём, адным словам—святам.

На другі дзень пачаліся на кінафестывалі конкурсныя прагляды фільмаў. У Крамлёўскім Палацы з'ездаў былі паказаны работы кінематаграфістаў Швецыі—фільм «Калідоры», Аргенціны — «Вузкая палоска неба», Румыніі — «Жанчына на адзін сезон». У Цэнтральным Доме кіно на конкурсе кароткаметражных фільмаў была паказана работа савецкіх кінематаграфістаў «Юнацтва свету», дзеячоў кіно Пакістана—«Народная музыка ў Заходнім Пакістане», Індыі—«І я раблю кароткаметражныя фільмы», Фінляндыі—«Ігракі», Швейцарыі — «Позірк на пейзаж», Нідэрландаў — «Сцены».

У Палацы піянераў і школьнікаў на Ленінскіх гарах урачыста адкрыўся конкурс фільмаў для дзяцей. У першы дзень былі паказаны кінакарціны «Зімовая раніца» (СССР) і «Кот у ботах» (Японія).

Характэрная асаблівасць VI Маскоўскага — прадстаўніцтва маладых кінематаграфістаў Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі.

Як і ў мінулыя гады вялікую цікавасць выклікае рэтраспектыўны агляд савецкіх фільмаў. Традыцыйная рэтраспектыва сёлета прысвячаецца фільмам пра У. І. Леніна. Як паведамлялася ўжо, госці ўбачаць шэдэўры нашай кінематаграфіі — «Кастрычнік», «Ленін у Польшчы», «Ленін у Кастрычніку», «Сэрца маці» і інш. Зноў выйдзе на экраны фільм «Тры песні пра Леніна» Дзігі Вертава.

У дзелавых кругах заваяваў прызнанне міжнародны кінарынак, які праводзіцца ў дні кінафестывалю. У гэтым годзе «Саўэкспартфільм» разаслаў запрашэнні больш чым у 90 краін.

Пасля заканчэння VI Міжнароднага кінафестывалю многія ўдзельнікі яго раз'едуцца па гарадах і рэспубліках нашай краіны. Яны будуць гасцямі і беларускай сталіцы.

А пакуль фестываль працягвае сваю работу. На экранах, як і ў жыцці, людзі любяць, будуюць дамы, змагаюцца за праўду, справядлівасць, мір.

САВЕЦКІ САЮЗ
НА МІЖНАРОДНЫМ КІНАФОРУМЕ

Інтэрв'ю карэспандэнту АДН дае Аляксандр КАРАГАНАЎ,

сакратар Саюза кінематаграфістаў СССР, кіраўнік савецкай дэлегацыі на VI Міжнародным кінафестывалі ў Маскве.

— Якімі фільмамі Савецкі Саюз прадстаўлены на сёлетнім Маскоўскім міжнародным кінафестывалі?

— Савецкая кінематаграфія прадстаўлена дзвюма поўнаметражнымі мастацкімі карцінамі. У конкурсе ўдзельнічаюць фільмы «Дажывём да панядзелка» і «Браты Карамазавы». Абедзве стужкі створаны на сталічных кінастудыях—імя Горкага і «Масфільм» прадстаўнікамі двух пакаленняў нашай рэжысуры — сярэдняга і старэйшага.

Імя рэжысёра Станіслава Растоцкага добра вядома гледачам. Крыху больш дзесяці гадоў назад ён, выпускнік Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі, пачаў свой творчы шлях. Пастаўленыя ім фільмы «Справа была ў Пянькове», «Майскія зоркі», «На сямі вятрах» прыцягнулі ўвагу выразнасцю рэжысёрскага бачання свету, цікавасцю да сур'ёзных жыццёвых праблем.

Новы фільм Станіслава Растоцкага «Дажывём да панядзелка», пастаўлены паводле сцэнарыя Георгія Палонскага, прысвечаны нашаму падрастаючаму пакаленню, школьнікам старэйшых класаў. Дзевяцікласнікі... Гэта яшчэ не дарослыя людзі, але ўжо і не дзеці. Дваццаць восем вучняў—і ў кожнага свой характар, свае погляды на жыццё, свае захапленні і мары. Выхаваць іх, зрабіць з іх сапраўдных людзей — на рашэнне гэтай нялёгкай задачы накіроўваюць свае намаганні настаўнік Мельнікаў і яго калегі.

У ролі Мельнікава выступае артыст Вячаслаў Ціханаў. Яго герой — чалавек неспакойнай думкі, патрабавальны да сябе і сваіх таварышаў па прафесіі. За пэўнай знешняй замкнёнасцю і нават халаднаватай насмешлівасцю ўгадваюцца душэўная тонкасць і высакародства гэтага чалавека. Трэба заўважыць, што Вячаслаў Ціханаў не ўпершыню выступае ў фільмах Станіслава Растоцкага: ён сыграў ролю трактарыста Мацвея («Справа была ў Пянькове»), лейтэнанта Рукавічкіна («Майскія зоркі»), разведчыка Суздалева («На сямі вятрах»). Цяпер артыст стварыў вобраз настаўніка, які бачыць сваё прызначэнне не толькі ў тым, каб напоўніць дзіцячыя галовы ведамі, але і ў тым, каб выгадаваць сваіх выхаванцаў адукаванымі ў шырокім сэнсе слова, свядомымі грамадзянамі краіны.

Каляровы шырокафарматны фільм «Браты Карамазавы» — экранізацыя аднайменнага рамана рускага пісьменніка Фёдара Дастаеўскага. Пастаноўку фільма па сваім сцэнарыі ажыццявіў адзін са старэйшых савецкіх кінарэжысёраў Іван Пыр'еў, якому не суджана было дажыць да прэм'еры сваёй карціны—смерць напаткала майстра, калі фільм быў недалёкі ад завяршэння. Гэта не першы зварот рэжысёра да творчасці Дастаеўскага: ім зняты фільмы «Ідыёт» і «Белыя ночы». Аднак апошняя работа, бадай, найбольш складаная і натхнёная. На экран перанесены шматпланавы філасофскі твор, у якім вастрыня абмалёўкі характараў, высокае напружанне страсцей вызначаюць танальнасць экраннага дзеяння.

Іван Пыр'еў імкнуўся стварыць фільм у лепшых традыцыях акцёрскага рэалістычнага кінематографа. Адмаўляючыся ад мудрагелістых ракурсаў і вытанчаных апаратарскіх прыёмаў, ён бачыў асноўную задачу ў тым, каб наблізіць да гледача душэўныя перажыванні герояў, паказаць іх у самым напружанні і крайнасці выказвання іх поглядаў і пачуццяў. Таму ён патрабаваў ад акцёраў шчырасці і максімальнай выразнасці. У фільме здымаўся цэлы рад таленавітых акцёраў — Марк Пруднікін (Фёдар Паўлавіч Карамазаў), Міхаіл Ульянаў (Дзмітрый), Кірыл Лаўроў (Іван), Андрэй Мягкоў (Аляксей), Валянцін Нікулін (Смердзякоў), Ліанела Пырьева (Грушанька), Святлана Каркошка (Кацярына Іванаўна).

На долю Міхаіла Ульянава і Кірыла Лаўрова выпала цяжкая місія — закончыць працу Івана Пыр'ева. Яны ж стварылі глыбонія і складаныя экранныя вобразы — Дзмітрыя, чалавека неўтаймаванай і любячай натуры; Івана з прыдуманай ім філасофіяй: «Няма бяссмерцця — значыцца ўсё дазволена»... Кожны з герояў Дастаеўскага па-рознаму шукае выйсця з руціны тагачаснай рэчаіснасці. Кожны па-свойму выразны і жыццёвы. Фільм «Браты Карамазавы» — значны твор кінамастацтва.

Другі раз у рамках нашага міжнароднага фестывалю будзе праходзіць конкурс дзіцячых фільмаў. У гэтым спаборніцтве стужак, адрасаваных юным гледачам, прымаюць удзел два нашыя фільмы — «Зімовая раніца» і «Я вас кахаў...», створаныя кінематаграфістамі Ленінграда і Масквы.

Дзеянне першага разгортваецца ў суровыя дні блакады Ленінграда. Сцэнарыст Сакрат Кара і рэжысёр Мікалай Лебедзеў расказваюць пра дванаццацігадовую дзяўчынку Кацю, якая выратавала ад пагібелі маленькага Міцю. Клопат пра бездапаможнае дзіця, дапамога добрых і зычлівых людзей вяртаюць Кацю да жыцця. Яна выжыла, выстаяў горад на берагах Нявы, краіна разбіла фашызм, бо мужнасць, народжаная ў справядлівай барацьбе, чалавечнасць заўсёды перамагаюць.

«Я вас кахаў»—так называецца фільм, пастаўлены рэжысёрам Ільёй Фрэзам па сцэнарыі Міхаіла Львоўскага. Яго героі — падлеткі, якія ўступаюць у жыццё. Фільм задуманы і выправаны як лірычная камедыя, у якой будзённае пераплятаецца з паэтычным. Першае нясмелае пачуццё, выпрабаванне дружбы, цяга да цудоўнага — усё гэта ўладна ўрываецца ў жыццё юных герояў, прымушае іх больш сур'ёзна зірнуць на навакольны свет.

У спаборніцтве кароткаметражных стужак удзельнічаюць дакументальныя фільмы — «Выпрабаванне» рэжысёра Уладлена Трошкіна і «Маладосць свету» (рэжысёр Леанід Махнач). Першы расказвае пра няпросты чалавечы лёс аднаго з тых, хто жыве і працуе сярод нас. Другі — расказ пра нядаўнюю сустрэчу моладзі ў Сафіі, пра яе імкненне да дружбы і міру, да сапраўднага чалавечага шчасця.

— Раскажыце, калі ласка, пра савецкую дэлегацыю на кінафоруме.

— Савецкае кіно даўно заявіла пра сябе свету як кінамастацтва шматнацыянальнае. Цяпер мастацкі ўзровень савецкага кінематографа, яго аблічча вызначаюцца працамі не толькі студый Масквы і Ленінграда, але і Ташкента і Вільнюса, Кішынёва і Тбілісі, Фрунзе і Мінска.

Менавіта таму ў саставе нашай фестывальнай дэлегацыі — прадстаўнікі кінамастацтва ўсіх рэспублік Савецкага Саюза.

— Чаго вы чакаеце ад маскоўскага форуму сусветнага кіно?

— Фестываль дае перш за ўсё цудоўную магчымасць пазнаёміцца з творамі кінематаграфістаў многіх краін. Але фестываль — не толькі фільмы. Гэта сустрэчы з таварышамі па мастацтве, абмен творчым вопытам.

Мы ўпэўнены, што Шосты маскоўскі будзе садзейнічаць пашырэнню і ўмацаванню творчых сувязей кінематаграфістаў розных краін і ўнясе добры ўклад у барацьбу за перамогу прынцыпаў гуманізму, прагрэсіўных тэндэнцый у сусветным кінамастацтве.

Плакат мастака Ю. Лягічава, які атрымаў другую прэмію на рэспубліканскім конкурсе на лепшы плакат, прысвечаны У. І. Леніну і Камуністычнай партыі.

100

ПА МАРШРУТУ АГІТПОЕЗДА «КАСТРЫЧНІЦКАЯ РЭВАЛЮЦЫЯ»

Ад станцыі Гомель адышоў незвычайны поезд—чатыры вагоны, упрыгожаныя лозунгамі і плакатамі. Ён будзе спыняцца на ўсіх станцыях, паўстанках і раз'ездах Гомельскага аддзялення Беларускай чыгункі.

Гэты поезд паўторыць маршрут, што зрабіў 50 гадоў назад агітпоезд «Кастрычніцкая рэвалюцыя», у якім ехаў Усерасійскі стараста М. І. Калінін.

Поезд мае вагон-клуб, у якім чыгуначнікам і жыхарам бліжэйшых ад станцый пасёлкаў чытаюцца лекцыі пра міжнародную Нараду камуністычных і рабочых партый, пра 25-ю гадавіну вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і на іншыя тэмы. Лекцыі суправаджаюцца паказам хранікальна-дакументальных фільмаў «Вызваленне Беларусі», «Партызанская зона», «Бой за Гомель». Калектывы мастацкай самадзейнасці клубаў чыгуначнікаў станцый Гомель, Жлобін і Калінкавічы наладжваюць канцэрты.

У другім вагоне абсталявана вялікая выстаўка Гомельскага абласнога краязнаўчага музея «Старонкі мужнасці», прысвечаная 25-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх акупантаў. Шматлікія фотаздымкі, схемы, карты і мастацкія творы расказваюць пра гераізм воінаў Савецкай Арміі і партызан у дні Вялікай Айчыннай вайны.

Наведвальнікаў агітпоезда абслугоўвае вагон-магазін і медпункт.

М. ГАТОЎКІН,
супрацоўнік Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

НА ГРАНІЦЫ ДЗВЮХ РЭСПУБЛІК

Трохдзённы семінар бібліятэчных работнікаў суседніх раёнаў—Дубровенскага і Краснінскага правялі ў Дуброўна віцебская і смаленская абласныя бібліятэкі. На семінары ішла гаворка пра падрыхтоўку бібліятэк да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, прапаганду ленінскай спадчыны, пра сумесную работу бібліятэк і камсамольскіх арганізацый па ідэйным і патрыятычным выхаванні моладзі.

Госці са Смаленскай вобласці пабывалі ў лепшых сельскіх бібліятэках Дубровеншчыны.

І. КОГАН.

П. БРОЎКА Ў ГАСЦЯХ У МАЗЫРАН

Народны паэт Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі Пятрусь Броўка некалькі дзён быў госцем працоўных Мазыра. Ён сустрэўся з рабочымі і служачымі прамысловых прадпрыемстваў, пабываў у рачнікоў порта Пхоў. Цепла сустрэты рачнікамі, П. Броўка прачытаў ім свае новыя вершы пра Уладзіміра Ільіча Леніна, падзяліўся сваімі творчымі планамі.

В. ХВАЙНІЦКІ.

Пераклічка сельскіх клубаў

ПАЛАЦ ПАБУДАВАЛІ. А ДАЛЕЙ?

Калісьці вёска Сцешыцы была зусім маленькая. Тулілася яна да Віліі, танула ў зеляніне векавых дрэў. А навокал, сярод палёў, нібы купіны на балоце, зелянелі астраўкі хутароў. Некалькі гадоў назад Сцешыцы сталі цэнтрам калгаса імя Чарняхоўскага. Вёска пачала расці, маладзець. Як магніт прыцягвала яна хутаран. Здымаліся яны з наседжаных гнёзд і пераязджалі ў вёску.

Неўзабаве Сцешыцы сталі прыгожым сялом з прамымі шырокімі вуліцамі, акуратнымі, пафарбаванымі дамамі. Толькі клуб быў не клуб, а старэнькая хаціна. Марылі сцешынцы аб прасторным, светлым Доме культуры. Не раз і на сходах пра гэта гаварылі:

— Самі збудуем, абы было з чаго...

— Пачакайце крышку, дайце пабагацець, — супакойваў старшыня калгаса Пётр Ануфрыевіч Багданаў.

І вось пачалося будаўніцтва. А летась у кастрычніку яшчэ ў неабсталяваным памяшканні сцешынцы ўжо святкавалі Дзень работніка сельскай гаспадаркі. І хоць сядзець давялося на дошках, усе радаваліся, што бачаць канцэрт на сваёй сцэне.

Урачыстае адкрыццё Дома культуры справілі пазней — у сярэдзіне снежня. Гэта было сапраўднае свята.

— Эх, каб нам такі палац...— зайздросцілі суседзі. — Як бы мы разгарнуліся.

І хоць бачылі сцешынцы, што пабудаваны ён па даволі няўдалым праекце, — сцэна малаватая і пакояў для гурткоў мала, няма гардэроба — але ганарыліся сваім Домам культуры. Аднак прайшлі ўрачыстасці, а ў Доме культуры ўсё засталося па-стараму. Кіно, танцы — і ўсё. Усе адчувалі, што вечары праходзяць нудна, аднастайна.

Пытаюся ў загадчыка клуба Барыса Пятровіча Казубскага, — чаму так сумна ў іх клубе?

— Чаму сумна? Лекцыі два разы ў месяц чытаюць... Суседзі з канцэртамі прыязджаюць... Толькі, ведаеце, тэлевізары перашкаджаюць...

Так, новы прыгожы Дом культуры, на жаль, не стаў любімым месцам адпачынку. Людзі ідуць сюды часцей па справах, бо на другім паверсе кантора калгаса, кабінеты старшыні, спецыялістаў.

Чаму ж так здарылася?

Перш чым адказаць на гэтае пытанне, давайце пабываем у суседнім сяле Даўгінава. Клубам там загадвае Тадэвуш Ляшковіч, малады, энергічны хлопец. У сяле створана адна з лепшых не толькі ў раёне, але і ў вобласці, агітбрыгада «Тачанка». Прымалі яе і сцешынцы. Колькі цікавых тэматычных вечароў, дыспутаў было ў Даўгінаве!

Зусім нядаўна даўгінаўцы правялі тэматычны вечар «Ленін і Беларусь». Выступалі старэйшыя жыхары сяла, удзельнікі грамадзянскай вайны, камсамольцы, маладыя рабочыя. Потым самадзейныя артысты паказалі цікавы канцэрт.

Даўгінаўцы ўмеюць прапагандаваць ленінскую спадчыну, умеюць выкарыстоўваць для гэтага ўсе формы і метады культурна-асветніцкай работы — кніжныя выстаўкі, канферэнцыі чытачоў, вусныя часопісы, сустрэчы з цікавымі людзьмі, умеюць спалучаць прапагандысцкую работу з дасягненнямі працаўнікоў саўгаса, і гэта дае добры плён.

Пра тое, як усё пачыналася, Тадэвуш Ляшковіч расказвае:

— Прыняў я, значыць, клуб. Паразвешваў аб'явы аб наборы ў гурткі мастацкай самадзейнасці. Чакаў, чакаў — няма ахвотнікаў. І пайшоў я па хатах. І, ведаеце, угаварыў!..

Мусіць, ніколі не забудзе Тадэвуш першае «масавае мерапрыемства» — тэматычны вечар аб каханні і кветках. Памагалі Тадэвушу і настаўнікі, і камсамольцы, і вучні старэйшых класаў. Афармілі клуб, падрыхтавалі канцэрт і— поспех быў незвычайны.

Паступова клуб, хоць ён і ў старым і не дужа прасторным памяшканні, стаў любімым месцам адпачынку.

А ў Сцешыцах пакуль справы ідуць кепска.

— Калі б нам далі баяніста... Без яго нічога не атрымліваецца, — скардзіцца Барыс Казубскі.

Дапусцім, што клубу «дадуць» баяніста. Што зменіцца? Добра, калі ён арганізуе хоць невялічкі хор. Можа крыху павесялеюць танцы. Але хіба ў гэтым сутнасць клубнай работы? Клуб жа не толькі для танцаў і канцэртаў, не толькі для моладзі.

Калісьці ў 20—30-я гады хатычытальні і клубы былі цэнтрамі ўсёй масава-палітычнай работы. Тут нават вучылі пісаць і чытаць. Тут была свежая газета, часта адна на ўсю вёску. Тут можна было пачуць гутарку прыезджага лектара або прадстаўніка з раёна, паглядзець канцэрт, як вялікае дзіва — убачыць нямое кіно. Карацей кажучы, клуб тады быў крыніцай інфармацыі аб падзеях у краіне і за яе межамі і вялікім культурна-асветным і выхаваўчым асяродкам. Да яго цягнуліся і стары, і малы.

А зараз? У многіх жыхароў Сцешыц ёсць тэлевізары, ва ўсіх — радыё і газеты. Яны могуць «без адрыву ад канапы» паглядзець канцэрт сталічных артыстаў, кінафільм, паслухаць цікавую гутарку кваліфікаванага лектара. Таму перад клубнымі работнікамі стаіць задача ўмела выкарыстоўваць усё гэта ў асветніцкай і выхаваўчай дзейнасці. Цяпер абы якога лектара не запросіш. І канцэрты трэба рыхтаваць лепшыя.

Клуб заўсёды застанецца месцам калектыўнага адпачынку, месцам, дзе можна абмеркаваць цікавую кнігу, спектакль, фільм, сустрэцца з бывалым чалавекам, патлакаваць аб жыцці (і зусім не абавязкова з трыбуны), паглядзець канцэрт сваіх артыстаў, самому паказаць свае здольнасці, прыняць удзел у тэматычным вечары і да т. п. Гэта такі клуб Н. Крупская назвала «грамадскім хатнім асяродкам». Гэта аб такім клубе марылі былыя хутаране.

І калі сцешынцы неахвотна ідуць у свой новы Дом культуры, варта папытаць: ці заўсёды ёсць чаго туды хадзіць?

І сапраўды, за паўгода ніводнага цікавага вечара ў Доме культуры не было, хоць ёсць у вёсцы баяніст Пётр Кавалёў, настаўнік спеваў, хоць, пашукаўшы, можна знайсці і цымбалы, і скрыпку, і жалейку, можна было і балетмайстра запрасіць, каб паказаў сучасныя танцы, і выстаўку наладзіць можна. У вёсцы ёсць умельцы, людзі дзівоснай душы. А колькі паляўнічых, рыбаловаў, грыбнікоў у сяле, як заўзята яны спаборнічалі б — толькі арганізуй! Украсай такіх спаборніцтваў быў бы конкурс на лепшы вусны расказ аб незвычайным здарэнні, выпадку на паляванні, рыбалцы, «грыбалцы» — хай спаборнічаюць людзі ў сваёй дасціпнасці.

Свята кветак, свята першага снапа, свята залатой восені... Вакол нас цэлыя залежы добрага настрою, цікавага, разумнага адпачынку. Толькі трэба ўмець падняць іх.

Хто гэта павінен рабіць? Якім бы універсалам ні быў загадчык клуба, адзін ён усяго не зробіць. Ці ёсць каму ў Сцешыцах дапамагчы Барысу Казубскаму?

Так, ёсць. Гэта і настаўнікі, і камсамольцы, і праўленне калгаса, і самі калгаснікі.

У сяле, відаць, рашылі, што, пабудаваўшы памяшканне клуба, зрабілі ўсё для ўздыму культуры, раз ёсць штатны культасветработнік, хай ён і весяліць! Такі ўтрыманцкі настрой захапіў і моладзь. А гэта і парадзіла ляноту.

Запамяталася такая дэталь. Убачыўшы каля клуба машыну і незнаёмых людзей, да нас падышла маладая жанчына: «Барыс Пятровіч, мо сёння будзе канцэрт?» «Не, не будзе, Яніна. Ты памылілася». «Шкада. Я думала, прыедуць артысты адкуль-небудзь».

Яніна Навойчык працуе бухгалтарам. Нядаўна сама была актывісткай клуба. А выйшла замуж і ўсё закінула. Не вызначаюцца актыўнасцю хлопцы і дзяўчаты. Камсорг Марыя Заяц напісала ў раённую газету, што «гармонік не іграе», і таксама палічыла сваю місію выкананай.

...Стаіць у цэнтры сяла белакаменны двухпавярховы будынак. Рэдка свецяцца па вечарах яго вокны. Пуста ў прасторным фае, прахалода, цішыня і сум у глядзельнай зале...

Л. ЛЯВОНАЎ,
спец. кар. «Літаратуры і мастацтва».

Вілейскі раён.

СУСТРЭЧА Ў МІЛІЦЭЙСКІМ КЛУБЕ

«Восьмага ліпеня ў клубе Мінскай спецыяльнай сярэдняй школы міліцыі адбудзецца сяброўская сустрэча творчых работнікаў сталіцы з актывам органаў унутраных спраў Мінскага гарнізона.

Мы будзем вельмі рады, калі вы прыйдзеце на гэтую сустрэчу. Вельмі хочацца шчыра, па-сяброўску пагаварыць пра тое, што хвалюе ўсіх нас».

Гэта — з запрашальнага білета савета пры Саюзе пісьменнікаў БССР па сувязі з МУС Беларускай ССР.

Цяпер, пасля сустрэчы, можна смела сказаць, што на ёй адбылася сапраўды шчырая, сяброўская гутарка аб многіх надзённых праблемах, якія хвалююць і работнікаў нашай міліцыі, і пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў, музыкантаў...

Прысутныя з вялікай цікавасцю праслухалі даклад міністра ўнутраных спраў БССР А. Клімаўскога пра гераічны шлях беларускай міліцыі, выступленні адказных работнікаў МУС П. Каралёва, І. Усікава, І. Куртава.

Выступілі таксама госці — пісьменнікі Іван Шамякін, Павел Кавалёў, Алесь Асіпенка, Андрэй Макаёнак, Ільа Клаз, народны артыст СССР Рыгор Раманавіч Шырма, мастак Сямён Герус, рэдактар газеты «Звязда» М. Дзялец.

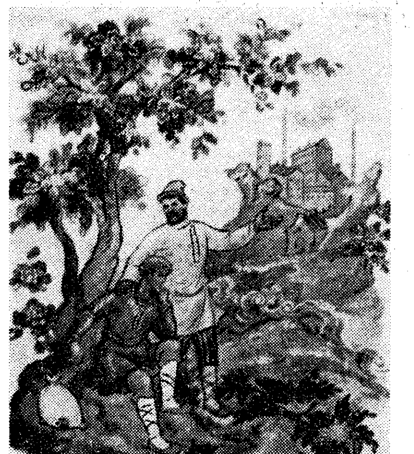
Падрабязная справаздача аб гэтай цікавай сустрэчы будзе надрукавана ў наступным нумары «Літаратуры і мастацтва».

На здымку—міністр унутраных спраў БССР А. Клімаўскі (другі справа) гутарыць з пісьменнікамі Аляксандрам Міронавым, Іванам Шамякіным і Андрэем Макаёнкам.

Фота Ул. КРУКА.

ПА МАТЫВАХ БЕЛАРУСКАЙ КАЗКІ

«Жылі ў вёсцы два браты. Поле аралі, зямлю слязьмі палівалі» — гэтымі словамі пачынаецца беларуская народная казка «Ленінская праўда», якая стала літаратурнай асновай серыі паштовак палехскага мастака К. Банарова, выпушчаных выдавецтвам «Советский художник» мільённым тыражом.

Мастак расказаў у дванаццаці вельмі прыгожых малюнках (вышэй публікуюцца тры з іх) пра той шлях, які прайшоў цёмны і забіты беларускі селянін ад прыгнёту і гора, праз Ленінскую праўду, да свядомай барацьбы і шчаслівага жыцця.

З сарказмам малюе мастак пана, папа і кулакоў, якія ашукваюць братоў. І таму каларыт гэтых паштовак вытрыманы ў халодных, нярадавых тонах.

Але вось прабіваецца прамень надзеі. Адразу мяняецца каларыт кампазіцыі. Ён рытмічны, імклівы, усё больш і больш месца ў палітры мастака займае чырвоны колер — колер Рэвалюцыі.

І вось апафеоз — узнятыя на барацьбу простыя людзі ў адзіным магутным страі ідуць на вораг, а ў цэнтры кампазіцыі Ільіч.

Набор паштовак «Ленінская праўда» — добры падарунак палехскага майстра да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна.

Іванава. В. ХАМУТОЎ.

ВУЧАЦЦА РАБОТНІКІ ДЗІЦЯЧЫХ БІБЛІЯТЭК

Усё больш разнастайныя і цікавыя формы прапаганды кніг У. І. Леніна і літаратуры аб ім выкарыстоўваюць у дзіцячых бібліятэках рэспублікі. Нядаўна адбыўся рэспубліканскі семінар работнікаў дзіцячых бібліятэк, на якім былі падведзены вынікі падрыхтоўкі да 100-годдзя з дня нараджэння правадыра. Удзельнікі семінара праслухалі даклады супрацоўнікаў навукова-метадычнага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна З. Дзякакавай і В. Вінаградавай аб рабоце бібліятэк па падрыхтоўцы да ленінскага юбілею, аб вывучэнні інтарэсаў юных чытачоў.

Вопытам работы падзяліліся загадчыца метадычнага кабінета Магілёўскай абласной дзіцячай бібліятэкі М. Ерманок, загадчыца 2-й Бабруйскай дзіцячай бібліятэкі П. Свішчанкава, аб павышэнні ролі кніг і бібліятэк у выхаванні дзяцей гаварыла начальнік аддзела культурна-асветных устаноў Міністэрства культуры БССР Ж. Сінельнікава.

Гасцямі бібліятэчных работнікаў былі вядомыя беларускія пісьменнікі Я. Брыль, С. Грахоўскі, А. Пальчэўскі, У. Юрэвіч, А. Якімовіч і галоўны рэдактар рэдакцыі юнацкай і дзіцячай літаратуры выдавецтва «Беларусь» А. Марціновіч. Яны падзяліліся сваімі творчымі планамі і расказалі аб планах выдання літаратуры для дзяцей, прачыталі новыя творы.

ТЭАТР

СУПЯРЭЧЛІВЫЯ ЎРАЖАННІ

«ВЫБРАННІЦА» Я. ГЛЕБАВА на сцэне Беларускага тэатра оперы і балета

Юлія ЧУРКО

ПЕРАД стваральнікамі нацыянальнага балетнага спектакля наш час ставіць многа пытанняў, на якія вельмі цяжка і нават, як паказала практыка, амаль немагчыма даць адразу вычарпальны пераканаўчы харэаграфічны адказ.

Змянілася ў параўнанні з мінулым, калі ў рэспубліцы ствараліся першыя арыгінальныя балеты, само разуменне нацыянальнага ў харэаграфічным спектаклі. Яно пайшло, калі можна так сказаць, з паверхні ў глыбіню. Не цытаваць фальклор, а творча пераасэнсоўваць яго, увасабляць у спецыфічныя формы мастацтва,—да гэтага імкнуцца сёння стваральнікі балетнага твора. У паказе на сцэне не этнаграфічнага падабенства побыту, а праўды жыцця, праўды характару бачаць яны сваю асноўную задачу. Змянілася і сама харэаграфічная мова балетаў. Чысты класічны танец, які раней сплаўляўся з элементамі нацыянальнага фальклору, саступае месца новай пластычнай мове, лексіка якой ужо сама з'яўляецца складаным сплавам з рухаў, узятых з побыту, спорту. Натуральна, што для сінтэзу такой пластыкі з народным танцам трэба шукаць новыя прыёмы, пачынаць у нечым з азоў.

На шлях пошукаў у гэтай галіне ўступіў цяпер і калектыў Беларускага акадэмічнага тэатра оперы і балета. Новы балет Я. Глебава—А. Дадзішкіліяні задуманы аўтарамі як нацыянальны харэаграфічны спектакль, які расказвае пра падзеі «даўно мінулых дзён» і апіраецца на паэтычныя творы Янкі Купалы.

Сюжэт «Выбранніцы» не новы для нашага балетнага тэатра. Ён ужо не раз трактаваўся на беларускай сцэне: успомнім хаця б «Князь-возера» і «Палымяныя сэрцы», фабулы якіх надзвычай блізкія новаму спектаклю. Але гэта не бяда. У нацыянальным фальклоры ёсць такія тэмы, вобразы і сюжэты, да якіх заўсёды будуць звяртацца і літаратура, і музыка, і харэаграфія. Бог яго ведае, як даўно яшчэ было сказана, што «возвращается ветер на круги свои». Сэнс такіх зваротаў, як відаць, у тым, што кожнае новае пакаленне імкнецца па-свойму прачытаць традыцыйны сюжэт, даць новую інтэрпрэтацыю вобразаў, з пазіцыі свайго часу асвятліць філасофскую ідэю вядомага твора.

Што ж новага ўнеслі аўтары балета ў добра знаёмую беларускім гледачам гісторыю ўзаемаадносін сялянскага хлопца і дзяўчыны, каханне якіх спрабуе разбурыць гвалтаўнік-князь? Якімі ўбачылі яны галоўных дзеючых асоб спектакля, што носяць гучныя імёны купалаўскіх герояў?

...Наталька. Урачыста заручаная з каханым Машэкам, яна, тым не меней, з першага ж з'яўлення князя цалкам падпадае пад яго ўладу, «слепа, бы ў сне» ідзе за ім, а, апынуўшыся ў княжацкіх харомах і нагледзеўшыся на раскошу і дзівосы навокал, як сказана ў праграмцы, «зусім траціць галаву». У гэтым стане яна праводзіць большую частку свайго сцэнічнага часу, і вырвацца з-пад чараў ёй не дапамагае нават добры чараўнік Баймір, які своечасова нагадвае ёй пра пакінутага Машэку. Толькі калі Наталька страціла розум і стала непатрэбнай князю, яна, «прастакосая, страшная ў сваім горы» (?!) вяртаецца да людзей. Калі ж яны ўстаюць на яе абарону, Наталька не можа адмовіцца ад сваёй—дробнай — долі радасці: паяўляецца перад князем, прыкідваецца пакорнай і пасля цешыцца з яго разгубленасці, калі за яе плячыма ўстае гнеўная маса народа.

Машэка. Пакінуты Наталькай, ён упадае ў роспач. Яго акружаюць таямнічыя прывіды, няясныя, неспакойныя думкі. Але, як сказана ў праграмцы, «ціхі, чулы да людской бяды лес спачувае Машэку, дае яму сілу. Машэка адольвае ў сабе пачуццё безвыходнасці. Ён гатовы вызваліць Натальку з княжацкага палону... Ён наважыўся змагацца і яму патрэбна дапамога». Што ж робіць герой, калі прыйшоў да людзей? Спярша ён разбаўляе сваю роспач танцам з пікантнай карчмаркай, а пасля і зусім забывае пра ўсё ў заліхвацкім, неўтаймавальным «Юрачцы». І толькі прыход звар'яцелай Натальні зноў абуджае ў ім пачуццё абурэння і прагу помсты.

Расплывістыя, аморфныя, пазбаўленыя цэласнасці характары. Можа, гэта і ўваходзіла ў задуму аўтараў балета—паказаць слабых, непаслядоўных, зрэшты, вельмі звычайных людзей, якія не прэтэндуюць на званне герояў? Ды не, па лібрэта — яны выбранцы народа, па словах пастаноўшчыка, які паведаміў пра сваю задуму напярэдадні прэм'еры ў друку,—Наталька і Машэка ўвасабляюць у сабе лепшыя рысы нацыянальнага беларускага характару.

Няясны і вобраз князя. Адмоўны персанаж па сваім задзе, па адведзенай яму ў драматургіі ролі, у дзеянні ён нічым сябе менавіта такім не выяўляе. Яго адносіны да Натальні ўвесь спектаклі больш чым характэрны. Паспяхова ўжываючы ўсе тыя традыцыйныя сродкі спакусы, якія так беспамылкова ўздзейнічаюць на слабыя жаночыя натуры, ён цярпліва чакае нібыта, бо хоча, каб упадабаная ім дзяўчына сама па сваёй волі кінулася яму ў абдымкі. Ён, праўда, здаецца бесхарактарным, а гэта, як нехта слушна сказаў, самы агідны з усіх характараў мужчын, але і гэта ўсё ж недастатковы повад, каб у гледачоў і дзеючых асоб балета з'явіліся да яго адмоўныя пачуцці: учынкі князя ніяк не вытлумачваюць, за што ж усё такі настае для яго «час расплаты», чым ён так абурыў народ.

Не да канца высветлена драматургамі і роля добрага чараўніка Баймір. Усё яго актыўнае дзеянне зводзіцца да таго, што ён прыходзіць у княжацкія харомы і паказвае Натальцы яе вянок, напамінаючы гэтым пра Машэку. Далей жа Баймір нічым не можа дапамагчы дзяўчыне і — увасабленне мудрасці народнай! — асляплены злой вядзьмаркай Няўзірай, бездапаможна стаіць сярод цёмных сіл, якія святкуюць сваю перамогу.

Можна зразумець і падтрымаць імкненне аўтараў спектакля адысці ад прасталінейнасці, прымітывізму ў рашэнні вобразаў і зрабіць характары герояў не «блакітнымі» і «чорнымі», як гэта часта бывае на балетнай сцэне, а шматколернымі, псіхалагічна шматграннымі, як у жыцці. Але ад задумы да ўвасаблення — «дистанция огромного размера». Добрыя намеры аўтараў неяк сцерліся на гэтай дыстанцыі, і характары герояў сталі расплывістымі, псіхалагічна нячоткімі, «шэрымі» па тоне. І нават калі ўлічыць усе агаворкі аўтараў «Выбранніцы» пра тое, што яны не імкнуліся дакладна перакласці творы Янкі Купалы на харэаграфічную мову, а выкарыстоўвалі толькі асобныя матывы яго творчасці з улікам прыроды балетнага мастацтва, дык усё роўна бярэ сумненне—ці не занадта ўжо далёка адышлі яны ад самога «духу» яснай, цэльнай і рамантычнай купалаўскай паэзіі? І ці не дарма так сумеўся перад уяўнай спецыфікай балета сур'ёзны і ўдумлівы паэт А. Вярцінскі, сааўтар пастаноўшчыка балета?

Глыбей і шматгранней, чым у сцэнарыі і пастаноўцы, абмаляваны вобразы галоўных дзеючых асоб у музыцы. Кампазітар Я. Глебаў імкнецца як мага больш поўна раскрыць унутраны свет герояў і паказаць іх псіхалагічную складанасць. У музычнай характарыстыцы Натальні — і светлая радасць, і бестурботная гуллівасць, і збянтэжанасць, і таямнічая зачараванасць, і душэўная барацьба, і боль, і роспач. Псіхалагічна пераканаўча трактуецца кампазітарам і вобраз Машэкі. Драматургічныя калізіі, у якіх удзельнічае герой, трансфармуюць яго лейттэму, надаюць ёй то драматычнае, то паглыблена-ўдумлівае, то патэтычна-мужнае гучанне. Яркі ў спектаклі і музычны вобраз чорнага царства, якое ўвасабляюць у спектаклі князь і злая вядзьмарка Няўзіра.

Разам з псіхалагічнай распрацоўкай вобразаў з агаленнем іх унутранага свету кампазітар стварае ў балеце і сакавітыя, яркія сімфанічныя палотны, кідкая маляўнічасць якіх прымушае ўспомніць І. Стравінскага. Такая, напрыклад, сцэна «Гульбішча» з першага акта, дзе наслаенне тэм, складанасць рытмічнага развіцця з асіметрычнымі «дробнымі» фігурамі, калейдаскапічнасць гарманічных фарбаў, дынамічных адценняў на фоне нарастання тэмпу і эмацыянальнага напружання, здаецца, як нельга больш выразна перадае рух і «дыханне» вялікай масы народа, нейкую першабытную стыхійнасць яе настрою. Яшчэ большую яркасць партытуры надаюць бліскучая аркестроўка, тонкае, вынаходлівае выкарыстанне кампазітарам магчымасцей кожнага музычнага інструмента.

Аднастайнай і даволі статычнай харэаграфіі не ўдаецца тут узняцца да ўзроўню музыкі і стаць яе эквівалентам, што міжволі прымушае сумнявацца ў слушнасці прымаўкі, што лепш адзін раз убачыць, чым сто разоў пачуць.

Эмацыянальная неадпаведнасць музыкі і харэаграфіі яўна бачыцца мне і ў трэцім акце балета, дзе кампазітар імкнецца правесці скразную драматургічную лінію ў рашэнні вобраза народа.

Цяжкая, асцінатная тэма, якая гучыць у аркестры, стварае настрой тупой безвыходнасці, змрочнай прыдушанасці людзей, што сабраліся ў карчме. Абмінаючы гуллівы танец карчмаркі, гэты настрой лагічна выліваецца ў апантанасць «Юрачкі», якая нагнятаецца да сваёй вышэйшай кульмінацыі і абрываецца прыходам звар'яцелай Натальні. Яе з'яўленне—як іскра ў бочку з порахам. Народ выбухнуў гневам. У аркестры зноў гучыць асцінатная тэма. Але цяпер яна праходзіць у дынамічным крэшчэнда і набывае моцны і мужны характар, расце, убіраецца ў сілу і разліваецца, як рака, каб пасля задушыць, утапіць у сабе тэмы варожага, злоснага свету.

У харэаграфіі ж гэтая эмацыянальная лінія ўвесь час рвецца. Не нясе ў сабе адэкватнага музыцы настрою змрочнай безвыходнасці першы танец народа, ён, хутчэй, здаецца жанравай сцэнкай, дзе абыгрываюцца паводзіны захмялелых людзей. Устаўным нумарам выглядае танец гарэзнай карчмаркі, якая нібы спецыяльна з'явілася, каб адцягнуць увагу герояў і гледачоў ад асноўнай тэмы дзеяння. Заліхвацкім танцам з саліраваннем і рознымі трукавымі выкрутасамі, а не як апантанасць, гучыць «Юрачка». І выходзіць, што абурэнне народа ўзнікае як бы з нічога. Нічым не падрыхтаванае, яно — нечаканае, як гром з яснага неба. (За такую куксатасць вырашэння вобраза народа дакаралі, дарэчы, і стваральнікаў першага варыянта балета «Князь-возера»).

Нелагічнасць і слабасць сцэнарнай драматургіі балета не заўсёды ўдаецца пераадолець і кампазітару. Як ні стараецца Я. Глебаў нанізаць дывертысментныя карціны другога акта на адзін стрыжань, як ні спрабуе зліць у адзінае «симфоническое действо» ўсходнія танцы і роспач Машэкі, варыяцыі «каштоўных камянёў» і збянтэжанасць Натальні, гэты акт распадаецца на асобныя, лагічна мала звязаныя фрагменты. Яно і зразумела. Штучнасць насаджэння «ўсходніх дзеў» і «каштоўных камянёў» на беларускую глебу відавочная. Яркую белізну нітак, якімі прышыты гэтыя сцэны да дзеяння, нельга схаваць за ніякімі хітрыкамі.

Тут нельга, дарэчы, не здзівіцца, што перад такой спрадвеку банальнай спакусай—«нашпігаваць» харэаграфічны спектакль экзотыкай—не ўстаялі і аўтары, якія яшчэ ўчора, у «Альпійскай баладзе», напрыклад, паказалі сябе мастакамі-наватарамі, што востра адчуваюць вобразную сістэму сучаснага харэаграфічнага мастацтва і бязлітасна выганяюць са свайго твора ўсякую шаблонную «прыгажосць». І калі дазволена будзе пераасэнсаваць вядомае выслоўе Гегеля на балетны лад, то сапраўды можна сказаць, што адзіны ўрок, які можна ўзяць з гісторыі харэаграфіі, гэта тое, што самі харэографы ніколі не вучацца на ўроках сваёй гісторыі.

Гэтыя арыентальныя сцэны ў нацыянальным балеце, мусіць, нельга было б апраўдаць нават тады, калі б яны былі цікава і маляўніча пастаўлены. Харэаграфія ж іх у спектаклі пры ўсёй знешняй відовішчнасці даволі стандартная, невыразная і зацягнутая. Сцэны гэтыя не акупаюць ахвяры, якую прыносяць дзеля іх у драматургіі балета. (Тут і мастак Я. Чамадураў стварыў відовішчна-маляўнічае, але і... шаблонна - балетнае афармленне спектакля).

Калі гаварыць пра харэаграфічную мову балета ў цэлым, то яго нельга дакараць за лішнюю стандартнасць. Балетмайстар А. Дадзішкіліяні шукае свежыя фарбы, новыя рухі, позы і ракурсы. Пластычная лексіка балета з мазаічна ўстаўленымі элементамі танцавальнага фальклору не зацягана, не зацёрта. Прэтэнзіі, якія можна да яе мець, — іншага роду.

Па-першае. Пастаноўшчыку трэба было б дабівацца больш арганічнага сплаву пластыкі з народным танцам. Пакуль што гэты сінтэз у спектаклі здаецца сям-там механічным злучэннем, што перашкаджае ўспрыняццю ўсёй своеасаблівасці нацыянальнай харэаграфічнай вобразнасці. Магчыма, трэба было б вельмі старанна вывучыць вопыт стварэння беларускіх балетаў у мінулым, дзе ёсць нямала прыкладаў удалай арнаментоўкі танцавальнай мовы элементамі танцавальнай творчасці народа.

Па-другое, харэаграфічная мова балета неяк залішне халодная і ненатуральная. Яе эмацыянальную адлучанасць не могуць пераадолець нават такія вопытныя і сталыя акцёры, як А. Карзянкова і Л. Чахоўскі, не кажучы пра маладога М. Грышчанку. Танец не служыць праваднікам сардэчнай цеплыні, а наадварот, з'яўляецца як бы тэрмаснай абалонкай, якая не прапускае самых гарачых пачуццяў выканаўцаў.

Галоўныя персанажы спектакляў танцуюць многа, і танец іх часта складаны і насычаны тэхнічнымі цяжкасцямі. (Поліфанічнасць і рытмічная складанасць музыкі нараджае, натуральна, шматгалоссе і ўскладненасць харэаграфіі). Але ўражанне ствараецца іншы раз такое, што героі гавораць доўгія прамовы ні аб чым — тэксту многа, а падтэксту няма. Іх танцам часта бракуе той вобразнай харэаграфічнай логікі, якая не дазваляе замяняць адзін рух другім без пахібы для сэнсу ўсяго танцавальнага эпізода. Набор іх здаецца часам выпадковым, а асобныя па выклікаюць нават актыўнае непрыняцце, калі здаецца, што ўсякі другі рух быў бы больш прымальны ў гэтым кантэксце, чым той, які ўжыў балетмайстар.

Нельга, вядома, сцвярджаць, што абсалютна ўсё «сказанае» героямі балета бляклае і невыразнае. Балетмайстру ўдалося знайсці ў радзе выпадкаў вобразнае рашэнне. Запамінаецца, напрыклад, адна з пластычных лейттэм Натальні, калі яна, нібы тонкая бярозка пад моцным ветрам, гайдаецца і гнецца пад уладным поглядам князя. Выразныя моманты ёсць у адажыо Натальні і Машэкі, Натальні і князя. Уражвае сцэна пагібелі злых сіл.

Амаль цалкам удалая партыя Няўзіры ў цудоўным выкананні К. Малышавай. Пабудаваная на вострых стакатуючых рухах, арганічна пераплеценая з элементамі акрабатыкі, яна асэнсавана балетмайстрам і артысткай у кожным сцэнічным моманце. Няўзіра — Малышава здолела перахапіць і заціснуць у сваёй маленькай ручцы ледзь не ўсе асноўныя драматургічныя лініі спектакля: гэта па яе злой волі разлучаюцца Наталька і Машэка, гэта яна падцкоўвае і прыспешвае недарэку-князя, яна асляпляе Байміра— усё яна, усюды яна...

Адмоўны персанаж самы яркі, самы цэльны, самы дзейсны ў спектаклі. Што ж, для беларускага балетнага тэатра і гэта не навіна. Колькі нараканняў выклікаў у свой час вобраз князя — С. Дрэчына, які цалкам зацямніў сабою ў «Князі-возеры» свайго станоўчага суперніка.

Пастаноўка новага балета выклікае, такім чынам, супярэчлівыя пачуцці.

Нельга не ацаніць той велізарнай работы, якую правёў увесь калектыў тэатра — балетная трупа, аркестр пад кіраўніцтвам палымянага энтузіяста балета Т. Каламійцавай, афармленчыя цэхі, пастановачная брыгада. Нельга не прызнаць высокіх мастацкіх якасцей асобных кампанентаў спектакля. І ў той жа час нельга не сказаць, што рух наперад найбольш паспяховы тады, калі паўтараюцца ўсе дасягненні, а не памылкі мінулага. Калі б беларускія харэографы былі ўважлівыя да ўрокаў сваёй гісторыі, пралікаў у новым балеце было б менш, а знаходак, якія, зрэшты, і складаюць галоўную каштоўнасць пошукаў, — больш. Трэба спадзявацца, што тэатр будзе ўдасканальваць балет — і тут нашы заўвагі, магчыма, будуць цікавыя для аўтараў.

З пошты ЛіМа

КАБ ПОТЫМ НЕ БІЦЬ СЯБЕ Ў ГРУДЗІ...

Гэта не толькі мой боль і мой клопат. Мабыць, кожны з прапагандыстаў беларускага тэатральнага мастацтва ведае, як неабходна бывае не толькі расказаць пра артыста, але і паказаць яго. Здымак у жыцці і ў ролях, такім, якім ён быў на сцэне або на блакітным экране. І не толькі «быў», а быў у росквіце сваіх творчых сіл, на вяршыні свайго майстэрства. Той «іканаграфічны» матэрыял, да якога мы звяртаемся, павінен не дзяжурна ілюстраваць тэзіс пра таленавітасць і высокае мастацтва таго ці іншага з дзеячоў беларускага тэатра — не, гэтага мала: на нас кладзецца абавязак давесці, што народны артыст насіў ганаровае званне невыпадкова, што яго майстэрства і на самай справе было дзівосным. Але...

Чытаю я лекцыю пра Глеба Паўлавіча Глебава. Здаецца, бачыў яго дзесяткі разоў у розных ролях, гутарыў з ім, ведаю і «ў жыцці», і на сцэне. Але слоў не хапае — такіх, якія б захапілі маіх слухачоў і прымусілі іх паверыць у непаўторную арыгінальнасць яго ігры на сцэне. Дзякуй богу, у кінамеханіка знайшлася стужка — дакументальны фільм «Дыялог з акцёрам». На экране ўсё стала куды больш пераканаўчым, яркім, доказным. З залы ідуць пытанні пра тых, каго мы толькі што пабачылі побач з Глебавым — пра Рахленку, пра Ржэцкую... Разумею, што ад мяне чакаюць не адных толькі тэатразнаўчых характарыстык і агульных слоў-эпітэтаў: слухачам хацелася б і іх таксама паглядзець такімі, якімі яны бываюць на сцэне...

Што можна прапанаваць у адказ? Як пераканаць слухачоў, што, скажам, Г. Грыгоніс быў непаўторным камедыйным артыстам беларускага тэатра, што І. Ждановіч — гэта вялікая трагедыйная актрыса, што Ц. Сяргейчык робіць на тэатральных падмостках цуды, калі пераўвасабляецца ў вобразы вострага характарнага малюнка, што Р. Кашэльнікава, сыграўшы Ларысу Агудалаву, адкрыла новую старонку ў гісторыі пастановак «Беспасажніцы» А. Астроўскага?.. Прапануем здымкі, спасылаемся на водгукі ў друку, спрабуем нешта прыгадаць з асабістых уражанняў... Ці хапае гэтага «запасу», каб было ярка і доказна? Наўрад ці хто-небудзь з нас, лектараў, адважыцца сказаць, нібы яго гутарка нават пра самага знаёмага яму артыста ўзнялася вышэй апрыёрных сцвярджэнняў, была больш яркай, чым звычайныя ўражанні добрасумленнага і ўзрушанага гледача, які добра вывучыў творчасць таго ці іншага дзеяча нацыянальнай сцэны.

Дакументальная кінематаграфія ў вялікім даўгу перад нашай гісторыяй культуры. Я назваў тут некаторыя імёны артыстаў драматычнага тэатра. А што ж тады сказаць пра рэжысуру — як вы зможаце на канкрэтных прыкладах, зафіксаваных на экране, раскрыць своеасаблівасць творчых почыркаў заснавальніка Першага БДТ Е. Міровіча і К. Саннікава, М. Міцкевіча і Л. Літвінава? Ці можна дараваць тое, што кінематаграфісты час ад часу здымалі У. Крыловіча ў мастацкіх фільмах, але так і не здолелі адлюстраваць яго творчы подзвіг у спецыяльна знятых кадрах, дзе ён выступаў бы як цудоўны майстар драмы і камедыі!?

Наўрад ці трэба паўтараць агульнавядомае — спецыфіка тэатральнага мастацтва і ў тым, якое яно імгненнае, я нават сказаў бы, бліскавічнае: сёння артыст у гэтым ансамблі паказвае нешта такое шчаслівае ў творчых адносінах, [illegible] той» (ну, прынамсі, «не зусім» той), якім яго палюбілі гледачы. Паглядзіце на экране дакументальныя фільмы пра Б. Платонава, А. Ільінскага, П. Малчанава і Г. Глебава (а гэтымі фільмамі пакуль што і абмежавана кола імёнаў, якімі зацікавіліся, нарэшце, кінадакументалісты) — пераважна гэта «мемуарныя» кадры, змантіраваныя ў больш-менш ладным парадку.

На каго крыўдаваць? Калі артысту за шэсцьдзесят гадоў, а яго просяць перад камерай сыграць ролю, якую ён выконваў маладым — ці не атрымаецца тут эфект «наадварот»? Зразумела, ён будзе націскаць, прымушаць сябе выглядаць маладзейшым, будзе «наігрываць» тэмперамент... А мова! Тое, што слухалася некалі як споведзь сэрца, раптам успрымаецца «цытатна», гучыць завучаным па інтанацыях. Тады і пачынаецца калейдаскоп з тых кадраў, дзе артыст некалі здымаўся... у кінатворах. Аб яго сцэнічным мастацтве глядач вымушаны меркаваць па тым, што акцёру драмы даводзілася рабіць... у кіно! Быццам бы і блізкія, але ж якія яны розныя — артысты на сцэне і артысты на здымачнай пляцоўцы! А ў дакументальным фільме аўтары і рэжысура пачынаюць карыстацца рознымі кіношнымі хітрыкамі, каб глядач не заўважыў, дзе на экране пануе кампраміс: знайшлі кадры — добра, не знайшлі — «даздымем» сёння...

А драматургія — які гэта патрэбны гісторыі фронт: станаўленне жанру камедыі, творчасць К. Крапівы і А. Макаёнка ў садружнасці з першымі выканаўцамі цяпер ужо хрэстаматыйных роляў... Мальер на беларускай сцэне, п'есы В. Шэкспіра і А. Астроўскага... Гэта ж усё тэмы цікавых і патрэбных нам дакументальных стужак, якія маглі б не толькі адлюстраваць змястоўныя старонкі развіцця тэатра, а і даследаваць творчую гісторыю драматургічных твораў. Ну, і, зрэшты, сорамна, што нават у архівах не захаваліся ў добрым якасным стане беларускія варыянты «Паўлінкі» і «Хто смяецца апошнім», гэтых фільмаў-спектакляў!

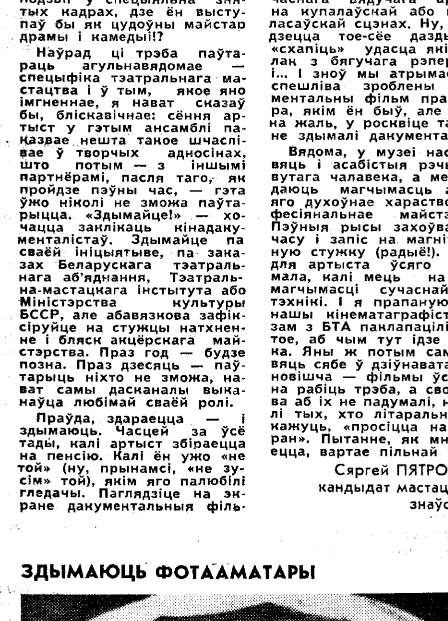
Студэнты, аматары тэатральнага мастацтва, гісторыкі — хто толькі не цікавіцца, а які ж ён быў наш тэатр, хоць бы дзесяць гадоў назад (што і казаць пра даваенныя часы!). На пытанне — «Якім?» — цяперашняе кінамастацтва мае магчымасць і абавязана адказваць канкрэтна, г. зн. экранам.

Што ж рабіць? Можа, варта было б скласці пэўны план на многа гадоў наперад, каб у ім прадугледжваўся запас адзнятых сцэн з лепшых спектакляў да 50-годдзя Вялікага Кастрычніка і да 50-годдзя Савецкай Беларусі, сюжэты пра работу найбольш папулярных сучасных артыстаў над ролямі. Скажам, толькі цяпер, на маю думку, трэба здымаць тое, што іграюць В. Тарасаў і Г. Гарбук, Л. Давідовіч і Г. Маркіна, А. Клімава і Р. Янкоўскі... Але па шкале «ўзросту», якая, відаць, склалася на студыі «Беларусьфільм», да гэтых артыстаў чарга яшчэ не дайшла. Вось мы і абыходзімся тым, што зафіксавалі на стужку супрацоўнікі тэлебачання: можа, і гэтых кадраў калі-небудзь хопіць, каб скласці нешта падобнае на дакументальны фільм пра тэатральнае жыццё сучаснага вядучага артыста на купалаўскай або на коласаўскай сцэнах. Ну, прыйдзецца тое-сёе даздымаць, «схапіць» удасца які кавалак з бягучага рэпертуару і... І зноў мы атрымаем паспешліва зроблены дакументальны фільм пра акцёра, якім ён быў, але якога, на жаль, у росквіце таленту не здымалі дакументалісты.

Вядома, у музеі нас ціка- [illegible]

Сяргей ПЯТРОВІЧ,
кандыдат мастацтвазнаўства.

ЗДЫМАЮЦЬ ФОТААМАТАРЫ

ЖЫЦЦЕ ПРАЖЫЦЬ...

Фотаэцюд А. КУДРАЎЦАВА.

ПОМНІКІ ЧАКАЮЦЬ КІНААМАТАРАЎ

Беларускае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры ўключылася ў конкурс аматарскіх кінафільмаў, прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, які праводзіць Рэспубліканскі савет прафсаюзаў. Мэта конкурсу — стварэнне аматарскіх фільмаў пра найбольш цікавыя помнікі гісторыі і культуры нашай рэспублікі, пра падзеі, звязаныя з імі, пра слаўнае мінулае Беларусі, барацьбу супраць іншаземных захопнікаў, дзейнасць паплечнікаў У. І. Леніна, гераізм савецкіх людзей у гады грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, працоўныя подзвігі ў будаўніцтве камунізма.

У лік помнікаў, пра якія могуць расказаць кінафільмы, уваходзяць:

1. Помнікі воінскай, рэвалюцыйнай і працоўнай славы: мемарыяльныя помнікі, звязаныя з жыццём і дзейнасцю У. І. Леніна, выдатных дзяржаўных і палітычных дзеячоў, народных герояў, славутых дзеячоў навукі і культуры; помнікі гісторыі, гаспадаркі і быту.

2. Помнікі архітэктуры: архітэктурныя ансамблі і комплексы, якія маюць горадабудаўнічае значэнне; старажытныя цэнтры гарадоў, кварталы, плошчы, вуліцы, палацы, сялібы, крэпасці, рэшткі старажытных архітэктурных збудаванняў, будынкі грамадзянскага і культавага дойлідства.

3. Помнікі мастацтва: скульптурныя помнікі і манументы, збудаванні манументальнага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, звязаныя з помнікамі гісторыі і культуры.

4. Помнікі археалогіі: старажытныя курганы, гарадзішчы, рэшткі старажытных стаянак і г. д.

На конкурс могуць быць прадстаўлены аматарскія кароткаметражныя стужкі любых жанраў і любога тэхнічнага рашэння: чорна-белыя і каляровыя фільмы на 8, 16, 35-міліметровай плёнцы, нямыя і гукавыя (з аптычнай і магнітнай дарожкай, магнітафонным запісам, з суправаджальным тэкстам). Нямыя фільмы павінны мець тэкст, надрукаваны на машынцы. Да фільмаў, агучаных на магнітафоне, прыкладаецца фанаграма з указаннем тыпу магнітафона і скорасці запісу гуку.

Прэзідыум таварыства ўстанавіў дадаткова для кінааматараў, якія створаць фільмы пра помнікі гісторыі і культуры, наступныя прэміі (акрамя прэмій, устаноўленых прэзідыумам Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў): адна першая ў суме 100 рублёў; дзве другія па 75 рублёў; пяць трэціх па 50 рублёў.

Лепшыя фільмы будуць дэманстравацца па Беларускім тэлебачанні, а іх аўтары атрымаюць адпаведны ганарар.

Фільмы трэба пасылаць у адрас: г. Мінск, Ленінскі праспект, 25-а, Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Апошні тэрмін прыёму 28 лютага 1970 года. Вынікі конкурсу аматарскіх кінафільмаў пра помнікі гісторыі і культуры будуць падведзены ў сакавіку 1970 года.

Пасля конкурсу аматарскія фільмы могуць быць набыты Цэнтральным саветам Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

ЧАСОПІСЫ ў ліпені

ПОЛЫМЯ БЕЛАРУСЬ МАЛАДОСЦЬ

«ПОЛЫМЯ»

Сёмая кніжка часопіса адкрываецца вершам А. Бялевіча «Трэцяе ліпеня». Акрамя гэтага, у нумары друкуюцца вершы В. Віткі і М. Калачынскага, апавяданні Р. Сабаленкі, С. Грахоўскага, М. Гроднева, п'еса І. Ісачанкі «Мурын двор». Тут жа змешчаны апавяданні польскіх пісьменнікаў М. Дамброўскай, Э. Кабатца, Я. Івашкевіча, Е. Путраманта і Я. Парандоўскага ў перакладах А. Мажэйкі, А. Клышкі, Я. Брыля і П. Стэфановіча.

Сярод публіцыстычных матэрыялаў часопіса — нарыс В. Мысліўца «Наддзвінскі летапіс» і артыкулы «Сіла мастацкіх вобразаў» М. Зярніцкага, «Рэформа вачыма эканамістаў» М. Куняўскага і А. Пашкевіча.

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» змешчаны артыкулы «Спадарожніца народнага жыцця» (пра беларускую частушку) І. Цішчанкі і «Старасць адступае перад працаю» (да 90-годдзя з дня нараджэння Ц. Даўгапольскага) Р. Рэлеса.

Р. Семашкевіч у раздзеле «Культура мовы» публікуе «Слоўнік Эпімах-Шыпілы».

У раздзеле «Сярод кніг» змешчаны рэцэнзіі М. Арочкі на кнігу П. Пранузы «Родныя мясціны», Б. Бур'яна — на зборнік вершаў А. Вярцінскага «Чалавечы знак», Ю. Пшыркова — на даследаванне І. Навуменкі «Якуб Колас. Духоўны воблік героя», Я. Усікава — на кнігу П. Ахрыменкі і М. Ларчанкі «Старажытная беларуская літаратура».

Ёсць у нумары таксама раздзелы «Старонкі нашай гісторыі» і «Хроніка».

«БЕЛАРУСЬ»

На першай старонцы часопіса змешчана Камюніке аб міжнароднай Нарадзе камуністычных і рабочых партый.

У пачатку ліпеня беларускі народ адзначаў вялікае свята — 25-годдзе вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гэтай слаўнай гадавіне часопіс прысвячае шэраг матэрыялаў. Сярод іх — успаміны былога камандзіра партызанскай брыгады імя Ракасоўскага А. Раманава, артыкул П. Лебедзева «Дзякуючы братняй дружбе», замалёўка І. Сіманоўскага «Рэйды бясстрашных», нарыс А. Белавуса «Пабрацімы», артыкул В. Клягіна «Не забудзем, не даруем».

Шэраг матэрыялаў прысвечаны сённяшняму дню рэспублікі. Гэта — рэпартажы М. Кярногі з бабруйскага машынабудаўнічага завода, Т. Антолева — з будаўніцтва барысаўскага завода гідрапомпаў і гідраўзмацняльнікаў рулёў, фотарэпартаж М. Мінковіча з саўгаса «Любанскі» і інш.

Г. Загародні ў артыкуле «Манюшкаўскі фестываль» расказвае аб выніках фестывалю музыкі Станіслава Манюшкі, які быў праведзены на Беларусі ў сувязі са 150-годдзем з дня нараджэння кампазітара.

З літаратурна-мастацкіх матэрыялаў у нумары друкуюцца: вершы Н. Шкляравай, А. Шарылава, А. Астрэйкі, байка У. Корбана, апавяданні Я. Каршукова і М. Ваданосава, раздзел з дакументальнай кнігі П. Ткачова пра У. І. Леніна «Чалавек вясны».

Да дзён польскай культуры ў Беларусі часопіс друкуе апавяданне польскага пісьменніка Т. Ружэвіча ў перакладзе П. Стэфановіча і вершы А. Мандаляна, Г. Шылкіна, В. Шымборскай, М. Бучкуўны і Я. Гушчы ў перакладах П. Старко, М. Калачынскага, Е. Лось і А. Шаўні.

У раздзеле «Новыя кнігі» змешчаны кароткія рэцэнзіі М. Жыгоцкага на раман А. Алешкі «Дарогі без слядоў», М. Хведаровіча — на зборнік вершаў П. Пранузы «Родныя мясціны», Р. Бярозкіна — на кнігу М. Стральцова «Загадка Багдановіча» і П. Марціноўскага — на зборнік артыкулаў і нарысаў «Наднёманскія былі».

Акрамя гэтага, шэраг матэрыялаў змешчан у раздзелах «Здароўе — прыгажосць», «У сшытак кулінарам», «Кароткія парады», «Гартаючы пажоўклыя старонкі», «Юрыдычныя кансультацыі», «Вынайдзена, адкрыта, зроблена...», «Гумар».

«МАЛАДОСЦЬ»

Вершы С. Хадаронка, І. Арабейкі, М. Губернатарава, Е. Лось і Я. Шабана, апавяданні А. Калесніка, Ул. Мяжэвіча і Р. Сабаленкі, аповесць А. Ставера складаюць раздзелы прозы і паэзіі ліпеньскай кніжкі часопіса. Друкуецца ў нумары — да дзён польскай культуры ў Беларусі — і апавяданне польскага пісьменніка З. Жакевіча ў перакладзе А. Мажэйкі.

Багаты, як заўсёды, раздзел публіцыстыкі. Тут друкуюцца нататкі журналіста С. Кухарава «Водгулле», фотарэпартаж В. Ждановіча «Званы Хатыні», артыкул галоўнага інжынера аддзела водазабеспячэння Навукова-даследчага інстытута водных праблем В. Чарненкі «Вада — чалавек — горад», нарыс А. Мялешкі «У сваім доме гаспадар» (пра справы камсамольцаў вёскі Казловічы, што на Случчыне), інтэрв'ю карэспандэнта часопіса І. Калесніка з міністрам асветы БССР М. Мінковічам і міністрам вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі БССР М. Мяшковым пад назвай «Перад інстытуцкім парогам», фотарэпартаж І. Кірэйчыка і У. Мяжэвіча «Універсітэт на Палессі».

В. Рагойша ў артыкуле «У вольную і думную хвіліну» гаворыць пра купалаўскія шарады, якія друкаваліся на старонках «Нашай нівы».

У раздзеле «Кнігі і час» змешчаны рэцэнзіі Я. Шпакоўскага на першую кнігу вершаў С. Блатуна «Раўнавага», М. Тондзеля — на кнігу Ф. Янкоўскага «Беларуская фразеалогія», артыкул С. Майхровіча «Афанасі Філіповіч».

Нямала пазнаваўчых матэрыялаў знойдзе чытач у раздзелах часопіса «Сур'ёзнае і кур'ёзнае», «Залаты россып слоў», «Гісторыя спорту», «Усмешкі маладосці».

Антон БЯЛЕВІЧ

(«Полымя»)

ТРЭЦЯЕ ЛІПЕНЯ

...Да перамогі нашай блізка,
Яна цяпер не за гарой...
І дабіраўся я да Мінска
Шашой, дарогай франтавой...

Была балючаю разлука
З табою, горад дарагі.
Твой прысак пёк, твой шчэбень
стукаў
У сэрца, поўнае тугі.

— Дзень добры, родная
сталіца!..
А вочы мокрыя ад слёз.
Людская кроў яшчэ іскрыцца
На палыне, які падрос
На той крыві, на тлустай сажы,
Па пустцы сумнай і глухой...
А там варонка-рана ў сажань
І шырынёй,
і глыбінёй.

І нейкі козлік-недарэка
У скверыку скубе траву.
І на руінах дом-калека
Схаваў зіркатую саву

За жоўтай сеткай павуціння,
За дзікім рослым палыном.
Саву—начную гаспадыню—
Вайна сяліла ў гэты дом.

А людзі дзе! Ці вернуць сцежкі
Назад, дадому жыхароў!..
Гарачы прысак. Галавешкі.
Каробкі чорныя муроў.

Ды воінаў, як родных, блізкіх,
Страчае Мінск, шчаслівы ён...
Паўстане зноў з руін і прыску,
Загоіць раны горкіх дзён.

. . . .

Стаю на плошчы Перамогі,
Дзе вечны свеціцца агонь.
Нялёгкія шляхі-дарогі
Відаць праз полымя яго.

У роздуме на плошчы Мінска
Стаю вячэрняю парой.
Пад небам зорка абеліска
Абвіта яснаю зарой.

Славамір ХАДАРОНАК

(«Маладосць»)

СУБОТНЯЯ ЛАЗНЯ

О, шчодры рай суботняй лазні!
Пад самай столлю на палку
Мужчыны стогнуць, нібы вязні
Ад катаванняў, ад пакут.

Яны змянілі тлум заводскі
Сягоння з важнасцю тузоў
На венікавы шэпт салодкі,
На меладычны гул тазоў.

Хоць спёка палкая і душыць,
Засеўшы ў горле камяком,

Затое мяккая з-пад душа
Вадзіца лашчыцца, як кот.

А разамлеюць — халадаюцца
Прыціхлай вялай грамадой,
Ратамі, як ліні, хапаючы
Сыры вячэрні халадок.

І стома важкая, густая
Выходзіць параю з іх цел...
Не, смаку лазні не спазнае,
Хто цэлы тыдзень не пацеў...

Яўген ШАБАН

(«Маладосць»)

НАРАЧАНКА

То гарэзлівай вясёлкай
усміхнешся,
то закруцішся ўчарнелымі
вірамі,
то люстэркам нечакана
разальешся:
сонцам блеснеш,
жытам глянеш і барамі.
Уздыхнеш сабе паціху лёгкім
ветрам,
не паскардзішся
(такая ўжо работа!)...
І наперад—
кіламетр за кіламетрам,
і наперад—
паварот за паваротам.

Віліі-сястры на шыю рукі
ўскінеш,
з бацькам-Нёмнам пераплічыш
ноччу зоры
і спяшаешся,
спяшаешся няспынна
хвалі Нарачы аддаць
прасторы мора.
Я таксама за табою,
Віліёю,
за магутным бацькам-Нёмнам
яснавокім
па зямлі іду,
вітаюся з зямлёю,
каб спазнаць той невядомы
свет далёкі...

Міхась ГУБЕРНАТАРАЎ

(«Маладосць»)

* * *

Помню я: ткала палотны,
Плавалі два чаўнакі.
Вяла мяне ты, малога,
Слаць палатно да ракі.

Колькі дзіцячай уцехі
І весялосці было.
Ногі, як самі хацелі,
Неслі мяне за сяло.

Вось і палотны пасланы,
Нібы дарогіляглі.
«Ты не будзі мяне рана», —
Словы ў душы ўзышлі.

Мама, ты мне раскаціла
Светлае ў шлях палатно.
Еду да роднай хаціны —
З песні саткана яно.

Васіль ВІТКА

(«Полымя»)

ПАЛЕССЕ

Палессе, звонкае Палессе,
На гэтай сонечнай зямлі
Мы новыя пачулі песні
І шчасце тут сваё знайшлі.

Хай шлях бацькоў быў
камяністы,
Ішоў праз багну, валуны—
Не адступалі камуністы,
І не адступяць іх сыны.

Мінуць гады, і ў светлай яве
Устане ўвесь палескі край.
Не, мы не думалі аб славе,
Нам часу не было. Няхай

Раскажуць новыя паэты
Пра нашы маладыя дні,
Пра тых, хто над зямлёю гэтай
Запальваў першыя агні.

ЗОРЫ НАД СОСНАМІ

Цёплымі вёснамі,
Начамі роснымі
Ззяюць,
Палаюць
Зоры над соснамі,

Над рэкамі чыстымі,
Барамі вячыстымі
Мігцяць, загараюцца,
Пераліваюцца,
Глядзяцца ў азёры
Палескія зоры.

Дні маладосці,
Думкі-парывы,
Узносьце, узносьце
Да зорак шчаслівых
Мае запаветныя спадзяванні
Аб самым жаданым і шчырым
каханні,

Каб мы заўсёды
З каханай сваёю
Праз доўгія годы
Ішлі пад зарою,
Той, што высока свеціць над намі,
Што запалілі сваімі рукамі.

РАЗВІТАННЕ СА ШКОЛАЙ

Ад школьнага парога
Да бацькавае хаты —
Уся нашага дарога:
Не многа, не багата.

Але ж, сябры, адгэтуль,
Дзе першы крок ступілі,
Дзе таямніцы свету
Упершыню адкрылі,

Дзе светлае юнацтва
З'ядналі дружбай шчырай,—
Не лёгка выпраўляцца
Нам у свой першы вырай.

Нас павядзе дарога
У новы свет багаты
Ад школьнага парога,
Ад бацькавае хаты.

З тужліваю усмешкай
Я вам кажу: — Бывайце,
І першай нашай сцежкі
Нідзе не забывайце.

Міхась КАЛАЧЫНСКІ

(«Полымя»)

РЫБАРЫ

Ад соннае затокі
Яны прыйшлі к вірам.
Вакол аер высокі —
Па вушы рыбарам.

Вада зару забрала
І ў ранні час такі
Паціхеньку зыбае
З пярынак паплаўкі.

Ля іх матыль стракаты
Сеў, дражніць рыбароў,
Што сом паплыў вусаты
Далей ад паплаўкоў.

Ды хтось хапіў з аглядкі.
Нураюць заадно:
Душа малых—у пяткі,
А паплавок — на дно.

Матыль зляцеў і дзіўна
Пятляе над вадой.
З арэшыны вудзільна
Згінаецца дугой.

Парушыў цішу віскат:
Расплёскалі сябры
І сонечныя пырскі,
І сінія віры.

Сюды прыбеглі людзі.
На дзіва ім якраз
Трапечуцца на вудзе
І сонца, і карась.

Малюнак мастака К. Ціхановіча да апавядання М. Ваданосава «Да заўтрага...» («Беларусь»).

Сяргей Грахоўскі

ВАРНАК

АПАВЯДАННЕ

(«Полымя»)

Я заблудзіўся ў тайзе. Ліпнёвае сонца ледзь прабівае лясны гушчар — змрочна, парна і вусцішна. Сінявата-зялёныя хвашчы з чорнымі падпалінамі на суставах выцягнуліся ў чалавечы рост, шастае і хапае за рукавы трава-разун, на колішніх выгарах разлапушыўся і ківае ружовымі султанамі кіпрэй. Мітусіцца, гудзе і дзынкае плойма сытых аваднёў. Нячутна прыліпаюць шэрыя сляпні і тупым болем працінаюць змакрэлыя плечы. Замшэлыя выварatні пазавальвалі ледзь прыкметныя лясныя сцежкі.

У такой гушчэчы апаноўвае страх. Нават самаму разважліваму чалавеку пачынаюць вярзціся лесуны і страшыдлы: разгаты вываравацень здаецца ўчэпістым павуком, сухая галіна — яшчарам, струхлелы пень — зеленабародым лесавіком. Тахкае, аж заходзіцца сэрца. Падыдзеш бліжэй, усміхнешся, а на цябе з таежных завалаў ужо глядзяць новыя пачварныя прывіды.

Трымціць гонкі асіннік, лена пагойдваюцца цёмныя верхавіны кедроўніку, шапацяць мяккія лапы лістоўніц, пырхаюць сініцы, цінькаюць драздзы, іржавым рыпам скігоча сіваграк, а недзе на верхавіне глуха, як у дамавіну, грукае дзяцел. Нямераная, няходжаная тайга жыве, шуміць, стракоча і дыхае далёкім прыглушаным водгуллем. Але колькі ні гукай, колькі ні крычы — ніхто не пачуе і не азавецца.

Няўжо так нікуды і не выб'юся? Куды ж тут выб'ешся, калі на сотні вёрст ні жывое душы, ні сяла, ні заімкі — тайга і тайга. І панесла ж нялёгкая шукаць тыя нікому невядомыя дзялянкі, каб накасіць на бясконца доўгую сібірскую зіму сена на каня і двух валоў. А каму ж ісці, як не мне? Наняўся гаспадарнікам у сямігодку, от і ламай галаву, як пракарміць сваіх падапечных, каб навазіць дроў школе і настаўнікам, вытраляваць бярвенне на прыбудоўку да сталярні.

Эт, адна толькі назва — «загадчык гаспадаркі», а так — конюх, стальмах, рымар, адным словам — папіхач, хто куды пашле. Каб трымалі, трэба прыкідвацца майстрам на ўсе рукі. Як толькі наняўся, дырэктар загадаў зрабіць вось да старога зламанага воза. Што будзеш казаць? «Зраблю». А як яе рабіць, ліха яго ведае. Так-сяк вычасаў плаху з кручанае-перакручанае бярэзіны, пракруціў у падушцы дзірку пад шворан, абстругаў канцы, а загваздкі паставіў наўскасяк. Можа і цяпер нехта ездзіць на тым возе і кпіць з недалужнага «стальмаха». З работай неяк выкручваўся, а з тайгі ніяк не выцерабіцца. Замарачэнне дый толькі. Як ні глядзі на сонца — вісіць над галавою; кажуць, па свежых пнях можна ўбачыць, дзе поўдзень, а дзе поўнач, але ж знайдзі таго пня! Тут, відаць, ніколі не ступаў чалавек. Адны выварaтні ды буралом.

Зноў лезу ў гушчар: няхай трохі пахвошча вецце ссечаную сляпнямі і аваднямі спіну. Перапаўзаю цераз аслізлыя, замшэлыя выварaтні. Ой! Здаецца, наперадзе трошкі пасвятлела. Прадзіраюся праз калючы шыпшыннік, густы падлесак, расхінаю вецце — і спыняюся расчараваны. Над маленькім, зацягнутым слізкім жабурыннем, азярцом прабілася сонца, берагі абступіў густы сіняваты чарот, і, як змяіныя галоўкі, пагойдваюцца аксамітна-карычневыя таўкачыкі. У цёмную ваду плюхаюцца і крумкаюць спалоханыя рапухі. За азярцом густа сплёўся маліннік. Буйныя ягады згінаюць вецце і п'яняць салодкім духам. Тут, відаць, ніхто не сарваў ніводнае ягадзіны: перaспее, асунецца і датлее на волкай зямлі. А малін — аж чырвана. Жменямі сасмыкваю халаднаватыя замглёныя чашачкі, каб хоць трохі прагнаць смагу, адысці ад стомы і супакоіцца.

А можа недзе побач, у гэтым малінніку, шастае іх спрадвечны гаспадар — мядзведзь? Куды тады дзецца, як ратавацца? Успамінаюцца таежныя выпадкі і здарэнні, але нічым не магу суцешыцца. Прыгадалася, як надоечы наша селавая бабылка цётка Дуня пайшла ў маліны, убілася ў такі ягаднік — канца-краю не відно. Набрала вядзерца, а маліны, чым далей, тым буйнейшыя і спялейшыя. Прагны чалавек на дармаўшчыну. Ну як тут пакінеш? Брaць няма куды, а яна ўсё латошыць ды жменямі ў рот, у рот: «Дай, — думае, — хоць наемся ўволю». Аж чуе, нехта шамель-шамель па малінніку. Толькі падумала: «Няўжо і сюды дапялі кардонаўскія ягадніцы?» — проста на яе прэцца нешта вялізнае і калматае: нагне лапаю куст — сасмоктвае сабе ягады. Падхапіла баба вядзерца ды ходу. Выцерабілася з гушчэчы. Куды кінуцца? Аж тут, як на тое шчасце, стаіць сагнутая бярэзіна. Шкода кідаць вядзерца, а хіба ж з ім уздзярэшся? Паставіла каля камля і спрытна, нібы каланок, узлезла на самую сярэдзіну. Адкуль тая і сіла ўзялася? Бярэзінка гойдаецца пад ёю, рукі дрыжаць, ледзь ліпіць старая. А ён, крывалапы, валюхаецца з боку на бок і павольна ідзе да яе. Задраў пысу, панюхаў, чмыхнуў, глядзіць, нібы ўхмыляецца маленькімі вочкамі, пакаціў вядзерца, лёг на траву і трушчыць сабе маліны на поўную зяпу, выграбае лапай і хрумстае. «Што ж ты робіш, гультай? — сварыцца старая. — На гатовенькае ласы. А назбіраць хвор? Каб цябе чэрві елі». Мядзведзь аблізаўся і, не раўнуючы, як малое дзіця, пачаў качаць вядро, біў, біў лапаю па баках, пакуль не спляскаў у аладку. Зірнуў на бабку і давай куляцца цераз галаву. Ляжа на спіну, перабірае лапамі, пераваліцца з боку на бок, стане на заднія лапы і «служыць», як тое шчанё. Малады яшчэ, дурэць, відаць, любіў.

Рукі ў старой дранцвеюць, а сядзіць, трымаецца. Так да змяркання пацяшаў бабку Дуню гаспадар таежных маліннікаў. Потым устаў, атросся, пазяхнуў і падаўся ў гушчар.

Усё гэта ўспомнілася ў адну хвіліну. І я сабе нагледзеў сагнутую бярэзінку, пастаяў, прыслухаўся. Толькі шамаціць чарот над возерам ды крумкаюць жабы. Зырка смаліць сонца, соладка пахне маліннікам і настоенай на леташнім лісці вадой азярынкі.

Але любавацца дзікай прыгажосцю няма калі — трэба некуды прабівацца, каб хоць выйсці з гэтае гушчэчы. Расхінаю мяккае лісце з белай падпушкай і лаўлю губамі спелыя ягады.

«Тук-тук-тук...» Пэўна, дзяцел. Насцярожваюся. Не, стукат замаруджана глухі. Вушы выцягнуліся, як у зайца, хвіліну не дыхаю. Раптам зашумела, затрашчала і вухнула, аж зыбанулася пад нагамі зямля. Усё сціхла. Потым зноў тоненька, са звонам—тук-бразь, тук-бразь. Няйначай, нехта валіць лес, абсякае суччa. Няўжо ёсць жывая душа ў гэтых непралазных нетрах?

Як праз калючы дрот, прадзіраюся цераз пераплецены маліннік: асыпаюцца, трушчацца пад нагамі ягады, хвошчуць па твары дубцы, спатыкаюся аб сапрэлыя пні, лезу пад выварaтні, з-пад ног выпырхваюць патрывожаныя птушкі. А стукат усё бліжэй і выразней. Ад радасці хочацца закрычаць, каб пачуць жывы голас у адказ, але стрымліваю сябе: чаго добрага, яшчэ напалохаеш лесаруба, падумае, ці не ляснік часам, зашыецца пад выварацень і не знойдзеш.

Я ўжо не адбіваюся ад заедзі, хоць яна гудзе, гойдаецца густою сеткаю і працінае цела нясцерпным свербам. Смыляць пасоленыя потам драпіны на руках, ледзь варочаецца шорсткі, як суконка, язык. За кустамі светла-зялёнымі струнамі трымціць асіннік, цягне курадымам, выразна чуваць, як цюкае сякера па хрусткім суччы. Паказалася нечая спіна і сівая кудлатая галава. Радасць перахапіла горла, але сцішваюся, выціраю шапкаю пот, стараюся ісці паважна, нібы ніколі і не блудзіў.

Высокі і тонкі, як хлудзіна, дзед цярэбіць гонкую, з адламанаю верхавінаю асіну.

— Гах-гах-гах!.. — пакрэктвае ён, спорна махае звонкаю сякеркаю і, відаць, не чуе, як шапаціць і патрэсквае пад маімі нагамі сухое вецце. А можа толькі прыкідваецца. Я ведаю стрыманасць сібіракоў і не дзіўлюся іх маўклівай суровасці. Спыніўся побач, а ён сабе і не шманае. Павітаўся. У адказ толькі гах-гах-гах—адлятаюць белыя, як скрылі рэпы, трэскі. Няўжо глухі? Потым дзед павярнуўся, уваткнуў у пянёк сякеру, зірнуў злінялымі вачыма:

— Здарова, паря. Калі памагаць, бяры сякеру, а палуднаваць — прыпасай лыжку.

Над пасівелым ад попелу вуголлем у закураным кацялку даправала варыва. У тайзе чалавека звычайна корміць тайга. Не толькі ягадамі і грыбамі. У гушчарах растуць тоўстыя саладкаватыя дудкі з парасончыкамі, як на кропе. Завуць іх чамусьці «піканамі». З іх здзіраюць ружавата-зялёную скуру і са смакам грызуць малыя і старыя. Крышаць пiканы ў шчаўе і крупнік, параць у чыгунках і гаршчэчках. Тоўстыя цырубалкі плавалі і ў дзедавым кацялку.

Я ўзрадаваўся, пазнаўшы ў лесарубе дзеда Данілу. Ды дзе яго было адразу пазнаць? Звычайна сагнуты, завялы і шэры, з патухлымі слязлівымі вачыма, шаркаў ён па сяле латанымі-пералатанымі чыркамі — хадзіў часам ад аднае да другое нявесткі. Чацвёра яго сыноў не вярнуліся з фронту, жонкі даўно не было на свеце, і адзінокі дзед Даніла дажываў век у невялічкай лазні, перaробленай пад хату. Бывае, зойдзе да нявесткі, сядзе на парозе, смокча адну за другою цыгаркі з моцнага самасаду, маўчыць, толькі жмурыцца ад едкага дыму, а можа і так ад чаго. Вытра карычневым закураным пальцам вочы, глядзіць на ўнукаў і толькі часам уздыхае. Відаць, успамінае сыноў у такім веку, як гэтыя хлопцы, а можа перабірае ў памяці сваё доўгае, ухабістае і каструбаватае жыццё.

Дзеда Данілу часам называлі «варнаком». Мянушка катаржніка ніяк не стасавалася да яго мяккага, зрэзанага глыбокімі разорамі, рахманага аблічча. Цяпер ён быў не такі: выпрастаўся, ускудлаціўся, расчырванеўся, у росхлісце задубелай ад поту палатнянай кашулі аж ільсніліся змакрэлыя вузлаватыя грудзі. На скручаных, як старое карэнне, руках набраклі тоўстыя жылы. Лязо вострай сякеры паблісквала, калі ён, нібы гуляючы, абсякаў свежае кучаравае голле. Пахла вільготнаю асінаваю гаркатою.

Дзед спляжыў ладную грыву гонкага асінніку, адмяраў і адсякаў шасціметровыя бярвенцы і без натугі выбіраў паз, высякаў чашку вугла, здзіраў з бервяна доўгія палосы тоўстай, мяккай кары, аж пырскала ад слізкай дзеравіны. Усё рабіў павольна, але вельмі спорна. Захлісне на чашку пятлю, перакіне цераз плячо вяроўку — і слізкія бярвенні, здаецца, самі бягуць следам туды, дзе ўжо складзены свежыя вянцы зруба. Ніжнія бярвенні прывялі і пажоўклі.

— Што гэта вы робіце, дзядзька Даніла?— пытаюся я.

— Хіба не бачыш? — і, памаўчаўшы, дадае: — Хату.

Якая ж з асінніку хата?

— Гэ, паря, краснае дзерава перад асінаю не дакажа. Зальецца сокам, усохне, закасцянее — сякера адскоквае. Ні шашаль табе не паточыць, ні грыбок не завядзецца. Звон звонам хата будзе. А свежую, неакораную асіну што капусту шаткуеш. Даўней толькі з асінніку і стаўлялі.

Ён уваткнуў сякеру, сеў на слізкі хлыст і пачаў раскручваць доўгі скураны капшук. Побач прысеў і я. Плойма аваднёў лезла ў вочы, секла рукі і плечы, а каля дзеда толькі круціліся і ніводзін не садзіўся. Ён з ухмылкаю глянуў, як я адбіваюся ад заедзі:

— Адразу пазнаеш, што з Расеі. Любяць тутэйшыя павуты свежага чалавека.

— А чаму вас не чапаюць?

— Слова ад іх, ірадаў, ведаю, ды і скура на мне тоўстая — смаку таго няма, — хітра ўсміхнуўся стары.

— Не, праўда. На мне жывога месца няма, а да вас — ані блізка.

— Гэта ты ў школу хазяйсцвенікам наняўся? Граматны, мабыць. Па табе відно. А толку з твае граматы? Павуты з'ядуць, і знаку не астанецца. Наш брат месяц тут пражыве, і ніякая трасца не бярэ, — дзед пацмокаў цыгаркаю. — Хочаш — навучу. Слухай сюды. Прыйшоў, значыцца, у тайгу. Першым дзелам кладзі агонь. Нацягай парахні, каб жалела толькі і дыму болей давала, лажыся і качайся ў курадыме, пакуль добра не ўвэндзішся. Акуры ўся — чашы смела, ніякая халера не зачэпіць. Круціцца будзе, а сесці не адважыцца. Вычхаецца, павут знак падасць — зноў акурвайся. Онь, бачыш трухлявы пень, падкінь на вуголле і пакруціся ў дыме.

Я паслухаў дзеда. Дым выядаў вочы, душыў і апякаў твар. Нялёгка давалася таежная навука. А як толькі вылез з курадыму, ніводзін авадзень не лез да мяне.

Даніла не распытваў, чаго бадзяюся па гушчары і як трапіў сюды. Відаць, здагадаўся, як прыбіўся я да яго. Ён акуратна лыжкаю згроб з варыва попел, пабоўтаў у кацялку, падаў мне з торбы ноўенькую альховую лыжку. Я памкнуўся падзякаваць і адмовіцца.

— У тайзе даюць — бяры, просяць — апошнюю скарынку разламай. Інакш тут бы і людзі перавяліся... Цяпер што? Машыны ходзяць, электрыка гарыць, гэтыя стракозы-верталёты... А даўней — на сотні вёрст ні жывое душы. Толькі мядзведзі ды сахатага і стрэнеш, — дзед высыпаў з торбы на траву вараную бульбу, падсунуў мне кацялок:

— Сёрбай, байкамі сыт не будзеш, — а сам адышоўся і пачаў выдзіраць з карэннямі нейкае доўгае зелле. Атрасе, патрэ аб траву і хрумстае маленькія белыя зубочкі. Запахла часнаком.

— Што гэта? — запытаў я, сёрбаючы не то крупнік, не то кашу з аўсянай мукі і піканаў.

Дзед кінуў мне жменьку зелля.

— Чарамша завецца. Скусная, халера. Хто есць — да ста гадоў зубы як часнок. А ты малады і ўжо шчарбаты. Мне дык не верыцца, як гэта могуць зубы балець. Костка — і баліць. Дзіва! — ён вышчарыў трохі з'едзеныя, але роўныя і цэлыя зубы. — А яшчэ серу трэба жаваць. Не тую, што карослівых коней параць. Ад елкі смолкі накалупай, дай ёй прывянуць і чмякай у роце.—І заключыў:— Усё навука, браце.

Я адсунуў кацялок і хацеў падзякаваць за пачастунак. Дзед паставіў яго назад і сеў побач:

— Сёрбай, сёрбай! Усім хопіць, не на аднаго ж варыў.

— А на каго яшчэ? — спытаўся я, баючыся, што ем нечыю порцыю.

Дзед усё бачыў, усё разумеў і хуценька супакоіў:

— Вары заўсёды з паходам. Смачна запахне, глядзіш, некага бог і прынясе. Каб ты не прыбіўся, чаго добрага, і гаварыць развучыўся б. Тыдзень як тут, і хоць бы табе жывая душа.

— Не страшна тут аднаму?

— Яшчэ мой небарака бацька, царства яму нябеснае, некалі казаў: «Баючыся трэску, і ў лес няма чаго хадзіць». А я пужаны-перапужаны.

Я здзівіўся: дзед загаварыў па-беларуску. Тут, за некалькі тысяч кіламетраў ад дому, ад замшэлага дзеда пачуць родную мову! Можа ў маёй гаворцы загучала нешта знаёмае ці пачулася роднае і яму?

— Адкуль вы ведаеце нашу прымаўку, дзядзька Даніла, і гаворыце, як у нас?

— Так ужо і твая? Я от такенечкім яе чуў, — дзед спакойна сёрбаў варыва, на вусах і барадзе завісалі аскабалкі піканаў і кроплі густой аўсяніцы. Насёрбаўшыся, адклаў лыжку. — Можа прачуваў калі, ёсць такі Барысаў-горад. Адтуль я. Зембінскай воласці, дзярэўні Сухадол. От дзе праўда: сухадол дык сухадол. Не дурны нехта прыдумаў. Пясок — як прысак. Ракіта і асот толькі і родзяць.

— Выходзіць, мы з вамі землякі, — узрадаваўся я.

— Па аднэй зямлі ходзім, значыць, землякі і ёсць. А ты ж адкуль?

Я сказаў, што мы амаль суседзі, і спытаў, ці даўно сюды дзед пераехаў.

— Чорт бы яго паехаў, каб Мікалашкавы стражнікі не прывезлі. Катаргі от пасюль нахлябаўся, а на закуску на вечнае пасяленне саслалі. Пажыў, агледзеўся і карэнні пусціў тут. А скінулі Мікалая, куды дзенешся? Дзеці абселі, кубло звіў, сваім духам сагрэў яго, карчы рваў на лядах, зямлю ўрабіў, хоць ты на хлеб маж. — Ён памаўчаў. — Усіх перажыў, адзін астаўся, як тычка ў полі. Горка аднаму. А хлопцы ў мяне былі — камель у камель. З'ела вайна, і сам той ірад апруцянеў ад крыві праведнай.

Злінялыя вочы старога завільжэлі, зноў сагнулася спіна. Мы маўчалі. Толькі было чутно, як трапятала, нібы прывязаныя матылькі, асінавае лісце. Мне карцела дазнацца, за што дзеда ўпяклі на катаргу і ў вечную ссылку, але ў гэтую хвіліну няёмка было распытваць. Дзед Даніла нібы пачуў маё маўклівае пытанне і сам на яго адказаў:

— Тады, брат, ссылалі толькі за дзела. От хоць бы я. Думаеш, увесь век быў такі рахманы? Бушаваў ззамаладу. Шайку дзяржаў. Ча-

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Анатоль АСТРЭЙКА

(«Беларусь»)

* * *

Я ў небе вершаў не шукаю
Ні паміж хмар, ні паміж зор,
А словы на зямлі збіраю
І тку з іх верш на свой узор.

Ну, што ты возьмеш з высі
зорнай,
Якія ў неба галасы!
Мне да спадобы вашы горны,
Палеткі, рэкі ды лясы.

І ззянне рос, і шэпат жыта,
Бары дрымучыя, сады,
Лугоў прырэчных аксаміты
У верш мой просяцца заўжды.

Я ўток старанна падбіраю
З рабін суквецця, з верасоў,
З сінечы чыстай небакраю,
З зямных чароўных галасоў.

Мне вочы зор і месяц поўны,
І хмарак белых караблі
Красою ззяюць непаўторнай
На ўлонні роднае зямлі.

Мне ад яе не адарвацца,
Як сонцу з неба не сыйсці.
Мне небам толькі любавацца,
А з песняй — па зямлі ісці.

ДАЎНО ПРАЙШЛО МАЁ ЮНАЦТВА

Даўно прайшло маё юнацтва,
Яго я песень не збярог,
Ды як цудоўнае багацце,
Лаўлю я поклічы дарог.

Таму і па гасцінцах весніх
Гады пражытыя нясу,
І для даспелых зорных песень
Шукаю дальнюю красу.

Блакіт азёр, і гоман бору,
І звон крыніц, і ўсплёск ракі,
Напэўна, мне яшчэ падораць
Для песень новыя радкі.

Таму і вандраваць па свеце
Яшчэ патрэбна доўга мне,
Шумець, гусці, цішэць, як вецер,
Паклоны аддаваць вясне.

І я не марна сілы трачу,
Табе, народ мой, аддаю,
І па былых гадах не плачу,
Ім песню новую пяю.

ПТУШЫНЫ АРКЕСТР

Глянь, сваё вяселле лета
Сёння ладзіць у гаі:
Граюць гівалы на флейтах,
На баянах — салаўі.

Сонца ў небе сушыць хмаркі,
Разганяе туманы,
І для лета з промняў яркіх
Рассцілае дываны.

Дзяцел б'е ў сасновы бубен,
Дрозд пасвіствае ў галлі.
У сярэбраныя трубы
Затрубілі жураўлі.

Паміж небам і зямлёю
Над шнурком лясной ракі
З песняй звонкай веснавою
Выступаюць жаўрукі.

І пяюць шпакі, сініцы,
Ім уторaць поле, лес.
Гэта лета весяліцца
Пад птушыны хор-аркестр.

«НЕМАН» № 7

Да 25-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у часопісе змешчаны артыкул Я. Паўлава «Навальніца ад помсты» (пра аперацыю «Баграціён») і ўспаміны былога партызанскага камандзіра М. Джагарава.

Часопіс працягвае публікацыю рамана І. Шамякіна «Снежныя зімы» (пераклад на рускую мову А. Астроўскага).

З паэзіі змешчаны вершы М. Танка (пераклад Я. Хялемскага), Е. Лось (пераклады У. Смірнова, Л. Васільевай, А. Клёнава, П. Кабзарэўскага), І. Васілеўскага, а таксама вялікая нізка вершаў сучасных польскіх паэтаў у перакладзе на рускую мову — да дзён польскай культуры ў Беларусі.

Пад рубрыкай «Старонкі з блакнота» надрукаваны нататкі Н. Вішняковай і В. Слівінскага. У раздзеле «Мастацтва» П. Левашоў працягвае дыскусію аб сучасным тэатры.

Літаратурная крытыка прадстаўлена артыкуламі В. Чамярыцкага — пра гісторыю беларускага кнігадрукавання і І. Шаблоўскай — пра творчасць чэшскага пісьменніка-камуніста Ул. Ванчуры, пакаранага смерцю ў 1942 годзе.

У часопісе ёсць раздзелы «Чалавек і прырода» і «Розныя рознасці».

НЕ САМІ ЛЯСЫ СЕЮЦЦА

СПОЎНІЛАСЯ 60 гадоў украінскай пісьменніцы, даўняй сяброўцы і перакладчыцы на ўкраінскую мову твораў беларускіх літаратараў Галіне Вігурскай. Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбілярцы прывітанне, у якім гаворыцца:

«Наша дарагая сяброўка, паважаная Галіна Васільеўна!

Горача, ад усяго сэрца, вітаем Вас у дзень Вашага слаўнага шасцідзесяцігоддзя!

Вялікія Вашы заслугі ў справе пашырэння і ўмацавання ўкраінска-беларускіх літаратурных сувязей, у справе перакладу твораў нашай літаратуры на братнюю ўкраінскую мову. Шмат год, шмат сіл і творчай энергіі аддалі Вы гэтай высакароднай справе, шмат беларускіх твораў стала, дзякуючы Вам, здабыткам украінскага чытача. І мы, карыстаючыся прыемнай нагодай, выказваем Вам сваю глыбокую ўдзячнасць і жадаем Вам у дзень Вашага нараджэння ўсяго найлепшага — доўгіх год жыцця, добрага творчага настрою, багатага плёну на ніве мастацкага перакладу».

Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» таксама далучаецца да гэтага прывітання і пажаданняў.

У МАЕЙ Беларусі стаіць цяпер самая цудоўная пара — красаванне жытнёвых палеткаў у палях, першых суніц і грыбоў-каласавікоў у беластволых бярэзніках і цяністых дубровах, салаўінай песні над крынічнымі лугавінамі. Мы, сябры-пісьменнікі, што паспелі ўжо — хто з сям'ёй, а хто і аднаасобнікам — вырвацца з гарадской духаты ў прыволле прыроды, цешымся яе хараством і з удзячнасцю думаем аб той не так ужо і шматлікай арміі працаўнікоў нашай лясной гаспадаркі, якая расціць і беражэ на ўцеху людзям жывое хараство нашай роднай зямлі.

Мне, сыну ляснічага, добра знаёмы штодзённы клопат і ўлюбёнасць у сваю справу — лесапасадкі і лесагадавальнікі — людзей такога гатунку. Бацька некалі і вяртаўся з лесу і выходзіў у лес з поўнымі кішэнямі то жалудоў, то шышак. Колькі жыў на свеце, ён і кожную восень, і кожную вясну сеяў лясы. І прайшлі яны праз гады зялёнымі паясамі з Беларусі ў Латвію — цяпер ужо спелымі сасновымі барамі дзесьці на Заходняй Дзвіне, а на поўдні, каля Церахоўкі — магутнымі дубровамі з Беларусі на Украіну. Чалавек пакінуў па сабе радзімы знак на роднай зямлі, і мы — сыны і ўнукі — кажам яму за гэта сардэчны дзякуй.

Гэтае параўнанне міжвольна прыйшло мне на памяць пры роздуме аб узаемнасці перакладаў з братніх літаратур, аб іх дружбе і непарыўным пераходзе «жывой зялёнай плынню» з адных братнямоўных зямель на другія. Не самі лясы сеюцца, у тым ліку і лясы дружбы. Ім трэба сейбіты, падчас не кідкія сабою для староннягa вока, але настойлівыя, працавітыя, адданыя сваёй справе і ўлюбёныя ў яе.

Галіна Васільеўна Вігурская, наш сабрат па пяры і творчым прызванні, уяўляецца нам той нястомнай працаўніцай-сейбіткай, якая ўпоравень з сяўцамі-мужчынамі — сявалку праз плячо і дзень пры дні — на палетках. Блізка што дваццаць год працуе яна на ніве мастацкага перакладу, мацуючы і ўзбагачаючы ўкраінска-беларускія культурныя сувязі. Цэлыя масівы беларускай драматургіі і прозы ва ўсіх жанрах перайшлі ў яе перакладах праз межавыя слупы з адной мовы ў другую, каб пусціць глыбокія карані на братняй украінскай глебе.

Дзякуючы яе намаганням і таленту і страсная выкрывальніцкая сатыра класіка беларускай драматургіі Кандрата Крапівы, і мудрая філасофская разважлівасць герояў п'ес народнага песняра Беларусі Якуба Коласа сталі здабыткам украінскага гледача і ўдзячнага чытача. Дваццаць пяць тэатраў Украіны ставілі спектаклі па беларускіх п'есах, перакладзеных за гэты час Г. Вігурскай.

Раман-трылогія «На ростанях» Якуба Коласа, раманы «Калі зліваюцца рэкі» П. Броўкі, «Віленскія камунары» М. Гарэцкага, раманы і аповесці М. Лынькова, У. Карпава, В. Быкава, А. Васілевіч, З. Бандарынай, С. Александровіча, А. Карпюка і многіх, многіх іншых нашых празаікаў сярэдняга і малодшага пакаленняў — ды гэта ж цэлая бібліятэка лепшых здабыткаў сучаснай беларускай навелістыкі па-ўкраінску. Ці не той гэта векавы зялёны след дружбы, які чалавек-працаўнік пакідае на зямлі сучаснікам і патомкам на бестэрміновае карыстанне? І калі бачыць за ўсёй яе велізарнай працай не толькі аб'ём працы, а і кандыцыю, як мы любім цяпер называць свой плён — трапяткое і паўнакроўнае слова, не падобнае адно на адно аблічча кожнага з перакладзеных аўтараў, своеасаблівасць стылю і почырку кожнага пісьменніка, то ці не ў гэтым і сведчанне росквіту сапраўднага таленту, і поспеху перакладчыцы.

Нам, усім беларускім пісьменнікам і перакладчыкам, калегам чашага ўкраінскага сябра і паплечніка, у дзень яе слаўнага юбілею так хочацца сказаць з усёй шчырасцю ад чыстага сэрца:

— Вялікі, вялікі дзякуй вам, Галіна Васільеўна, за ўсё! Добрага вам плёну і на далейшыя многія гады. Не здымайце з пляча сявенькі на нашай супольнай ніве. Бо і на палетках братняй дружбы вечназялёнае дрэва паэзіі не само па сабе сеецца.

Язэп СЕМЯЖОН.

РУСЬ СТАРАЖЫТНАЯ Ў XX СТАГОДДЗІ

ЭКСПАЗІЦЫЯ Ў ЦЭНТРАЛЬНАЙ ВЫСТАВАЧНАЙ ЗАЛЕ МАСКВЫ

У МАНЕЖЫ — самай вялікай выставачнай зале Масквы — адкрылася экспазіцыя «Культура і мастацтва Старажытнай Русі», бадай, найбольш шырокая па размаху за апошнія пяцьдзесят гадоў.

Тут сабраны рэдкія экспанаты Дзяржаўнага гістарычнага, Рускага музея, Траццякоўскай галерэі, Музея імя Рублёва, ленінградскага Эрмітажа, музеяў старажытных рускіх гарадоў — Загорска, Каломенскага, Растова-Яраслаўскага, Ноўгарада і Пскова. Творы жывапісу, іканапісу, скульптуры, прыкладнога мастацтва адлюстроўваюць тысячагадовую гісторыю рускага народа.

Цэнтральнае месца ў экспазіцыі займаюць іконы. Гэта творы майстроў XIII—XVII стагоддзяў, у большай частцы невядомых нам. Яны, гэтыя невядомыя жывапісцы, пакінулі палотны, непераўзыйдзеныя па майстэрстве, непараўнальныя па якасці жывапісу, сіле і глыбіні вобразаў, свежыя і яркія па фарбах. Яны ўклалі ў свой жывапіс найтанчэйшы густ, аптымістычнае адчуванне жыцця, энергію і стойкасць народа, глыбіню і тонкасць яго пачуццяў. Тут выявіліся ідэалы рускага чалавека далёкага мінулага, яго ўяўленні аб воінскай доблесці і мужнасці, грамадзянскім абавязку, мацярынскай любві і адданасці.

Гэтыя унікальныя творы вернуты да жыцця савецкімі рэстаўратарамі. Некаторыя з выстаўленых ікон яшчэ ў працэсе рэстаўрацыі. Так, пакуль часткова ўдалося раскрыць ад позніх напластаванняў «Параскеву Пятніцу» і «Тройцу» — надзвычай цікавыя і рэдкія ўзоры іканапісу XIV—XV стагоддзяў.

Знаёмімся са старажытнай рускай архітэктурай. Велізарныя фатаграфічныя пано і макеты старажытных Уладзіміра і Кіжоў, Валакаламскага манастыра — жамчужыны рускага дойлідства. Белакаменныя, імклівыя калоны, драўляныя аканіцы з фігурнымі малюнкамі, каляровыя кафельныя пліты. І старажытная руская хата з высокімі разбёнымі варотамі, вострым дахам. І сялянскае адзенне, посуд, розныя рэчы хатняга ўжытку...

Найбольш раннія творы паказваюць мастацтва неславянскіх плямёнаў. Раздзел, у якім сабраны помнікі культуры народаў, што насялялі тэрыторыю Савецкага Саюза ў тыя далёкія часы, прадстаўлен унікальнай калекцыяй скіфскага золата з Эрмітажа. На вітрынахззяюць матавым бляскам цяжкія бранзалеты тонкай работы, мудрагелістыя завушніцы і пярсцёнкі з малюнкамі фантастычных жывёл, упрыгожаныя каштоўнымі камянямі.

На стэндах ювелірнай творчасці — залатыя і сярэбраныя чашы, аклады, падсвечнікі, блюды, карцы і збаны. Іх вызначае тонкая мастацкая работа, дакладнасць і строгасць формы. Дзівосны па прыгажосці авальнай формы саркафаг з магілы царэвіча Дзімітрыя, прывезены з Угліча, — узор высокага ювелірнага майстэрства. Масіўнае цёмнае серабро яго падобна на карункі, сплеценыя ў складаныя ўзоры.

Тут жа і залаташвейныя вырабы рускіх умельцаў. Асляпляюць сваёй прыгажосцю і багаццем царкоўныя ризы, затканыя золатам і срэбрам; вышытыя жамчугам, бірузой, смарагдамі і алмазамі какошнікі — жаночыя галаўныя ўборы; тканіны, нібы распісаныя пэндзлем мастака.

Не саступаюць ювелірным майстрам і рускія аружэйнікі і кавалі, чараўнікі коўкі і ліцця. Іх мастацтва мела іншы характар, абумоўлены бясконцымі ваеннымі нашэсцямі на рускую зямлю. Баявая зброя воінаў, кальчугі, шлемы, сякіры, гарматы з чыгуннымі ядрамі ў такой разнастайнасці не дэманстраваліся раней ні ў адным музеі.

Уласцівы рускаму мастаку вялікі дэкаратыўны дар праявіўся і ў прыкладным мастацтве, якое таксама шырока прадстаўлена на выстаўцы. На Русі была шырока распаўсюджана разьба па дрэве і косці, ліццё і чаканка па метале, распісныя вырабы з гліны. У гэтым раздзеле — каваныя куфры XVII стагоддзя: ад масіўных, манументальных да мініяцюрных інкруставаных шкатулак. Вось і мудрагелістыя, прыгожыя з тонкіх металічных пласцін кветкі, свяцільнікі — ад вулічных ліхтароў, наземных «таршэраў» да маленечкіх начнікоў. Іх творца — нястрымная фантазія, выдумка стваральнікаў. І не знойдзеш двух аднолькавых, падобных... Ствараецца ўражанне, калі глядзіш на ўсе гэтыя прадметы, што яны адкрываюць нам складаны і фантастычны свет Старажытнай Русі, адлюстраваны ў народных сказах і паданнях.

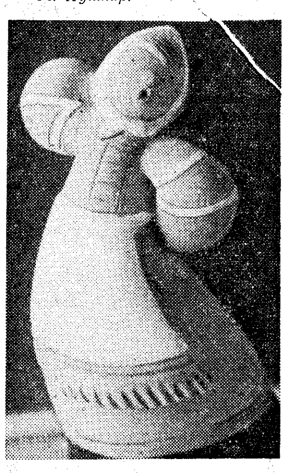
Помнікі, створаныя рускім народам, прадстаўленыя на выстаўцы, — самыя старажытныя ў гісторыі яго мастацкай творчасці, яго калыханка. І трэба сказаць, што храналагічны дыяпазон экспазіцыі максімальны: тут рэчы, створаныя яшчэ задоўга да нашай эры і шэдэўры рускага мастацтва пазнейшых эпох. Экспазіцыя выстаўкі паказвае паслядоўнае, гарманічнае развіццё мастацкай культуры рускага народа, ад прымітыўных форм і простых ліній да вытанчанай пластыкі.

Пакідаючы экспазіцыю мастацтва Старажытнай Русі, адчуваеш эстэтычную асалоду і пачуццё радасці за нацыянальнае мастацтва, поўнае высокіх грамадзянскіх думак, паэтычных узлётаў, гуманістычнай веры ў перамогу дабра і справядлівасці.

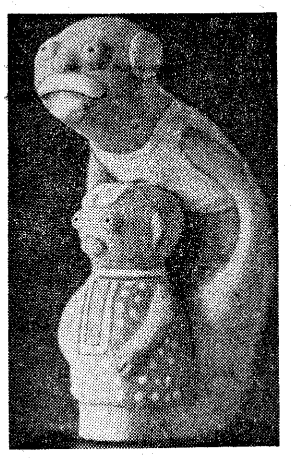
Ія КАМАНІНА,
карэспандэнт АДН.

ДЛЯ «ЭКСПО-70»

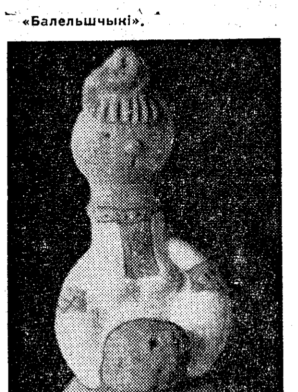
Такія сувеніры майстэрня Мастацкага фонду БССР адпраўляе на сусветную выстаўку «Экспо-70» у Японію. Аўтар — М. Пушкар.

«Вясна».

«Балельшчыкі».

«Бульба».

Гастрольнае лета

...І ГАРКАВАТЫ МЁД

«ЗАЛАТАЯ КАРЭТА» на сцэне Смаленскага драматычнага тэатра

Сцэна са спектакля. У ролях: Бярозкін — заслужаны артыст РСФСР С. Чарэднікаў (справа), Карэеў — артыст М. Аляксандраў.

Фота Ул. КРУКА.

ГЭТА вельмі добра, што нашы госці, артысты са Смаленска, адкрылі гастролі ў нашым горадзе спектаклем па драме Леаніда Ляонава. Дзея адбываецца ў нядаўна вызваленым ад акупантаў гарадку, дзе яшчэ не астыў попел руін і, вобразна кажучы, не загоены душэўныя раны людзей. І Мінск у ліпені жыве ўспамінамі пра тыя незабыўныя дні, калі ўпершыню за тры гады вайны тут усталявалася цішыня. Цішыня напружаная, зараджаная ўсё яшчэ пякучым гневам і слязамі радасці. Трапляючы ў тэатральную залу на «Залатую карэту», мы як бы вярталіся ў наша не такое ўжо і далёкае мінулае... На спектаклі панавала вельмі своеасаблівая атмасфера — паміж залай і сцэнай адразу ж наладзіўся кантакт... Як перадаць, што гэта такое — кантакт? Мабыць, правільна будзе сказаць, што зала абсалютна верыла таму і тым, хто жыў у ляонаўскіх вобразах, думаў ляонаўскую думу пра чалавека. Драма ўсім сваім пафасам скіравана ў сённяшні дзень — у ёй памяццю пра вайну правяраецца цана чалавечай годнасці. І невыпадкова мне прыгадаліся радкі Максіма Танка: «З гільзы пустой, у якой некалі смерць начавала, зроблена добрая конаўка. Служыць каторы ўжо год! Толькі заўжды, калі п'ю з яе, у залацістым метале бачу сваіх незабыўных сяброў, у агні небазвод... І гаркаватым, як слёзы, нават становіцца мёд».

Рэжысура спектакля па-сучаснаму зманціравала п'есу ў дзве часткі, вывела на падмосткі асобу «Ад аўтара і тэатра» і дазволіла мастаку Ю. Папову смела спланаваць сцэнічную пляцоўку, каб кожны выхад дзеючых асоб успрымаўся б намі як працяг пакручастых ваенных дарог, якімі яны крочылі, марачы пра мір... Зала прымае такую ўмоўнасць, хоць дэкаратыўнаму афармленню яўна нестае ляонаўскай любві да жыццёвай канкрэтнасці (пачынаеш шкадаваць, што мастак адмовіўся хай сабе і ад старэнькага, але такога маляўнічага сродку тэатральнага жывапісу, як задні-гарызонт, на якім мог бы ззяць і трывожыць той гарадок...).

Затое непаўторныя людскія характары паказаны смалянамі сакавіта. Тут шчодрыя акцёрскія фарбы падабраны ў ладную панараму твараў і постацей, маланак і насцярожаных досвіткаў. Рэжысёр Л. Шчаглоў і яго асістэнт В. Паліцаеў часта выводзяць выканаўцаў на прасцэніум, бо ведаюць, што ў трупе ёсць сапраўдныя мастакі, якія маюць права на «буйны план». І зала з добрай эстэтычнай удзячнасцю слухае цяжкую і пакутлівую споведзь палкоўніка Бярозкіна, якога так мужна, памастацку стрымана раскрывае заслужаны артыст РСФСР С. Чарэднікаў: зала сочыць за кожнай інтанацыяй Цімошы Няпрахіна, сыгранага акцёрам Г. Паўлавым з унутраным паэтычным азарэннем; гледачы прымаюць і востра гратэскны малюнак ролі Табун-Туркоўскай, якую, здаецца, і напісаў аўтар у разліку на талент і майстэрства заслужанай артысткі РСФСР Т. Калачэўскай... Выканаўцы беражліва і любоўна ставяцца да ляонаўскіх моўных россыпаў, для іх у слове драматурга крыецца сэнс духоўнага жыцця вобраза.

Збіраючыся пісаць гэты водгук аб «Залатой карэце» смалян, мы разгарнулі тэатральную энцыклапедыю і — выпадак рэдкі! — прачыталі ў ёй тое, што артысты іграюць. Магчыма, з гэтага вызначэння і зыходзіў Л. Шчаглоў — не ведаю. Але мушу прывесці радкі з энцыклапедыі, бо яны лепш за любыя іншыя словы характарызуюць і спектакль Смаленскага тэатра. «У «Залатой карэце» развіваецца адна з генеральных тэм драматургіі Ляонава — барацьба з мяшчанскім самалюбствам, з тхарлівым і ўхілістым утрымальніцтвам. Дзея адбываецца ў першыя пасляваенныя гады. Мінулае збірае сілы для барацьбы з новым жыццём, ад імя якога ў п'есе выступаюць сумленныя байцы і працаўнікі (палкоўнік Бярозкін, Шчалканава, Няпрахін, Цімоша). Вобразы гэтых людзей, прадстаўнікоў сацыялістычнага светапогляду, дадзены драматургам з глыбокай рэалістычнай падрабязнасцю, праўдзіва і любоўна, а людзі мінулага абмаляваны з рэзкасцю, якая дасягае гратэску (Табун-Туркоўская)». Мабыць, гэта не лепшы з рэцэнзенцкіх прыёмаў — гаварыць пра спектакль з дапамогай энцыклапедычных рэляцый, але сутнасць сыгранага смалянамі прыведзеная мной цытата перадае дакладна. Так, і сапраўды на сцэне дзеючыя асобы вельмі тактоўна падзелены на два лагеры — той, дзе жывуць шчырымі парываннямі сэрца альтруісты, людзі, здольныя на самаахвярныя ўчынкі дзеля шчасця таго, хто вось цяпер адчувае патрэбу ў ласкавым слове і дзелавой падтрымцы, і варожы яму.

Калі сцвярджаеш, што на сцэне ёсць такі падзел, дык можа стварыцца ўражанне, нібы тэатр знарок фарбуе чорнае ў чорнае, а белае ў белае. Не, смаляне не з тых артыстаў, што трымаюцца спрошчаных і плакатных вырашэнняў мастацкай задачы, — ім дарагія характары ў развіцці, у дыялектычным пераадоленні перашкод і ўласных звычаяў. Варта, скажам, прыгледзецца і прыслухацца да таго, як паводзіць сябе на сцэне заслужаная артыстка РСФСР Н. Шашанкова ў ролі Марыі Шчалканавай, — колькі хараства ў гэтай жанчыне, якую пакараў лёс за памылку маладых гадоў, як многа ў яе пакутах сапраўднага высакародства! Актрыса ідзе за Л. Ляонавым, які ўмее так пранікнёна і пяшчотна гаварыць пра жанчыну, якая заслугоўвае, каб пра яе пелі гімны. І гэта — не гучныя словы, а якраз тое ўражанне, з якім зала сочыць за Марыяй Шчалканавай на сцэне Смаленскага тэатра. І як добра, што маладая артыстка Т. Жукава нібы падхоплівае «матыў душы», што льецца з сэрца Шчалканавай, і паказвае яе дачку Марку істотай па-музычнаму чулай да перамен у настроях свайго сэрца: хай сабе ты робіш памылку, бо ў твае гады, мабыць, нельга не памыляцца, табе ўласціва нешта стабільнае, сталае, і ты знойдзеш сваё месца пад сонцам. Выпрабаванні? Што ж, Т. Жукава іграе Марку так, што і выпрабаванні будучыні мы, гледачы, адчуваем у яе драматычным лёсе, і верым у хараство яе жыццёвых пошукаў.

Наогул, да гонару смалян трэба аднесці іх уменне іграць не адназначна, раскрываць падтэкст не толькі слоў, а і ўчынкаў герояў. Калі той жа Цімоша выпраўляецца ў свае вандраванні па пакутах і на плячы яго ляжыць цяжкая далонь Бярозкіна, да нас, гледачоў, даходзіць значная думка пра трываласць сардэчных сувязей паміж пакаленнямі. І перададзена гэта са сцэны без просталінейных дыдактычных дэкларацый, а жыццёва абгрунтавана. Тэатр прымушае нас паверыць у сілу жыцця, якое бывае здольным лячыць пакрыўджаных і на пэўны час знямоглых. І тут няма сентыментальнага суцяшальніцтва — выканаўцы «Залатой карэты» выступаюць паплечнікамі драматурга, які ў гэтай драме ўцягвае нас, гледачоў, у сур'ёзную размову пра чалавека, як гаспадара сваіх поглядаў і сваіх учынкаў. Разам з Л. Ляонавым смаленскія артысты не малююць ідылічных сцэн — іх вабіць да сябе шчырая размова, з адкрытым забралам. Гора ёсць гора, а надзея — гэта крылле чалавека. Няхай жыве акрылены чалавек, бо нават абпаленыя вайной крылы ўздымаюць яго над роспаччу і трывогамі і нясуць туды, дзе кожны з такіх людзей раней за іншых сустракае сонца свайго заўтра!

Заўвагі — яны ёсць у мяне. Мне здалося, што рэжысура і выканаўцы часам празмерна падкрэсліваюць камедыйныя моманты драмы. Калі яшчэ можна дараваць «захапленне прыёмам», скажам, артыстам Л. Стаўроўскай (Дашанька) і А. Юкляеўскаму (Няпрахін-бацька), якія ахвотна адгукаюцца на рэакцыю глядзельнай залы і толькі націскаюць на «самаігральны» тэкст, дык заслужаны артыст РСФСР В. Кабанаў (Рахума) знарок адцяняе «смешнае» ў сваёй зусім не смешнай ролі. Навошта? У спектакль урываецца дысананс — глядзельная зала здагадваецца, што яе пачынаюць патроху пацяшаць... Ах, як гэта не патрэбна ў «Залатой карэце»!

Можа, таму, што ў спектаклі ёсць такія бачныя няўзброеным вокам творчыя пралікі, мы куды вастрэй заўважаем і тыя несумненныя вартасці, якія робяць гонар смалянам. Ну, скажам, культура так званых эпізадычных роляў: здаецца, ніякага тэксту няма ў артыста Б. Фёдарава ў ролі Андрыяна Макарычава, але гэта — вобраз, больш таго, гэта, як кажуць, «чалавек з натоўпу». Каб гэта здолеў зрабіць у асобе «Ад аўтара і тэатра» артыст В. Паліцаеў. Але ён чамусьці абмежаваў сваю задачу добрасумленным «паведамленнем» ляонаўскіх рэмарак. Дык жа ты пакажы нам, што сам бачыш свет так, як яго ўспрымае драматург, што для цябе рэч — гэта тая самая, якую так угледзеў Л. Ляонаў... На жаль, В. Паліцаеў застаецца толькі філарманічным канферансье, не больш.

Смаленскі тэатр — калектыў вопытны. Няма крыўды, калі яго называюць цудоўным рускім правінцыяльным тэатрам, бо ён захоўвае традыцыі такіх рэжысёраў, як М. Пакроўскі і З. Славянава, і праўда жыцця для яго — гэта рэчаіснасць, даследаваная мастаком з высокіх грамадзянскіх пазіцый. Правінцыялізму, гэтага кампрамісу з сумленнем і ў рэпертуары, і ў манеры выканання, і ў рэжысуры, ён шчасліва пазбягае. А сакавіта раскрыты па-акцёрску характар, як галоўная рыса творчасці, застаецца заўсёды прываблівым. Калі глядзіш «Залатую карэту», пераконваешся ў гэтым яшчэ раз.

Барыс БУР'ЯН.

ТЭЛЕБАЧАННЕ

11 ліпеня

Першая праграма 12-30 — для школьнікаў. «У гасцях у Нептуна» (М). 16-25 — праграма перадач. 16-30 — экран — абітурыентам. «Матэматыка». 17-00 — навіны (М). 17-15 — да 48-й гадавіны стварэння Мангольскай Народнай Рэспублікі (М). 17-45 — «Гавораць дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР» (М). 18-00 — «Панарама навін». 18-20 — «У імя жыцця на зямлі». Рэпартаж з Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Перадача першая. 18-50 — «Здароўе». Тэлевізійны часопіс. 19-30 — праграма каляровага тэлебачання. Чэмпіянат СССР па футболе. «Спартак» (Масква) — «Дынама» (Тбілісі). Перадача са стадыёна імя У. І. Леніна (М). 21-15 — «Эстафета навін» (М). 22-00 — дні культуры Польскай Народнай Рэспублікі ў СССР. «Экран збірае сяброў». Сустрэча ў эфіры калектываў мастацкай самадзейнасці Масквы і Варшавы (М). 23-00 — кубак СССР па мастацкай гімнастыцы (у запісе) (М). 24-00 — навіны. Праграма перадач.

Другая праграма 18-00 — творчае аб'яднанне прыгод і фантастыкі. Я. Рудскі. «Апошняя аперацыя». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля. Перадача з Саратава. 19-30 — дзіцячы экран. «Кошчын дом». Мультыплікацыйны фільм. 20-00 — «Людзі нашага часу». «Сям'я Сасноўскіх». Кінанарыс. 20-20 — «Веснавыя рытмы». Фільм-канцэрт. 20-45 — рэклама, аб'явы. 20-50 — «Балада пра камісара». Мастацкі фільм.

12 ліпеня

Першая праграма 8-55 — праграма перадач. 9-00 — «Гімнастыка для ўсіх» (М). 9-45 — навіны (М). 10-00 — дні культуры Польскай Народнай Рэспублікі ў СССР. «Будзьце шчаслівыя». Музычная вясёлая праграма (М). 10-30 — «Здароўе». Навукова-папулярная праграма. Перадача з Ленінграда. 11-00 — «Машыны, якія ствараюць кнігі». Рэпартаж з выстаўкі «Інпаліграфмаш-69» (М). 11-30 — «У імя жыцця на зямлі». Рэпартаж з Дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Перадача другая. 12-00 — «Белыя і чорныя». Тэлевізійны шахматна-шашачны клуб. 12-30 — «Музычная шкатулка». 12-40 — «Наша пошта». 13-10 — «Тыдзень планеты». Міжнародны агляд. 13-30 — «Па вашых просьбах». Канцэрт. 14-00 — тэлевізійны тэатр для дзяцей. Г. Сапгір, Г. Цыфераў. «Хачу быць вялікім». Спектакль Харкаўскага тэатра лялек імя Н. Крупскай. Перадача з Харкава. 15-00 — праграма каляровага тэлебачання (М). 17-30 — «Паданні старыны глыбокай». Рэпартаж з выстаўкі «Мастацтва і культура старажытнай Русі» (М). 18-00 — «У адзіным страі — да вялікай мэты!» Па матэрыялах міжнароднай Нарады камуністычных і рабочых партый. 18-30 — дні культуры ПНР у СССР. «Стаўка, большая за жыццё». Тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм. 6-я серыя (М). 19-30 — да Дня рыбака. «На агеньчык» (М). 20-45 — навіны (М). 21-00 — «Ленінізм — сцяг нашай эпохі» (М). 21-30 — «Песні прылятаюць у Маскву». Канцэрт (М). 22-30 — на VI Міжнародным кінафестывалі ў Маскве (М). 23-15 — у эфіры — «Маладосць». «Эстрада, каханне і крыху фантазіі» (М). 0-15 — навіны. Праграма перадач.

13 ліпеня

Першая праграма. 8-55 — праграма перадач. 9-00 — «На зарадку станавіся!» (М). 9-15 — навіны (М). 9-30 — «Будзільнік» (М). 10-00 — «Музычны кіёск» (М). 10-30 — да 25-годдзя вызвалення Вільнюса ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Перадача з Вільнюса. 11-30 — «Музей мастацтваў». Рымскі партрэт Эрмітажа. Перадача з Ленінграда. 11-45 — «Навіны дня». Кінасопіс (М). 12-00 — для школьнікаў. «Прывітанні нашым сябрам». Канцэрт-агляд. Трансляцыя на Інтэрбачанне. Дні культуры Польскай Народнай Рэспублікі ў СССР. 12-45 — для школьнікаў. «Лятучы галандзец». Перадача з Польшчы. 13-30 — «Учора і сёння». Спартыўны агляд. Перадача з Польшчы. 14-00 — «Сельская гадзіна» (М). 15-00 — «Сёння — Дзень рыбака» (М). 15-30 — канцэрт майстроў мастацтваў для работнікаў рыбнай прамысловасці. Перадача з Ленінграда. 16-00 — для воінаў Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. Перадача з Сімферопаля. 16-30 — «Час». Інфармацыйная праграма (М). 17-00 — В. Шкваркін. «Чужое дзіця». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля (М). 18-30 — праграма каляровага тэлебачання. «Клуб кінападарожнікаў» (М). 19-30 — дні культуры ПНР у СССР. «Стаўка, большая за жыццё». Тэлевізійны шматсерыйны мастацкі фільм. 7-я серыя (М). 20-30 — «Сем дзён». Міжнародная праграма (М). 21-15 — «Лаўрэаты Ленінскай прэміі». Мая Плісецкая. 21-55 — «Я — з 60-х». Маладзёжная праграма. 22-45 — «Спартыўны тыдзень» (М). 23-00 — навіны. Праграма перадач.

ВАРНАК

[Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.]

го глядзіш? Не бойся! Было ды сплыло. Не ведаў, куды сілу дурную дзець. А можа і не дурную, ліха яго разбярэ. Пэўна, у тым Сухадоле лапці даўно адкінуў бы ці на вайне галаву б склаў. А так яшчэ калываюся. Цікава паглядзець, што з светам робіцца... Шайка мая ад Барысава да самае Оршы грымела. Паязды чысцілі. Панкоў з першага класа перадтрасалі, паштовыя і багажныя вагоны паражнілі. А з простага чалавека і волас не ўпаў. Разбіраліся. Бывала, пасвецім чырвоным ліхтарыкам, пасажырскі і стане. Тут ужо ўпраўляйся, пакуль дойдзе да станцыі і трывогу падніме. Трасянём на коней — і дай бог ногі. Ад'едземся вёрст за дваццаць, спутаем коней, а самі спаць. Начлежнікі — паспрабуй прысукацца. А аднаго разу выпусцілі з сталыпінскага вагона арыштантаў. Казалі, паліцічаскія былі. Тут і ўзяліся за нас. Стражнікі з жандарамі ўвесь павет сталачылі. Сядзелец з манапольскі прадаў, хоць і даход яму давалі; прадаў, сука, а ў сведкі ісці пабаяўся, — стары смачна плюнуў і замоўк.

— А што далей?

— А далей — доўгая песня, браце. За тыдзень усяго не абскажаш. Прыходзь у мой катух, — пагаворым, а цяпер няма калі. — Стары схадзіў да копанкі, апаласнуў кацялок і лыжкі, паклаў іх сушыцца на свежы пянёк і зноў узяўся за сякеру.

— Навошта вам так рвацца? Хатка такая-сякая ёсць, жылі б сабе пацíху.

— Думаеш, сабе стараўся б так? А да дзерава я прывычны. За свой век настаўляў пяцісценак, лазень, прыгонаў, шчытай, на цэлае сяло. Усім сынам будавацца памагаў. Думаў, на старасці аддыхну і парадуюся. Аж трасцу! Цяпер унукам памагаю — сіраты ж! Разлятацца рвуцца. Адзін Гошка, можа ведаеш, што канюшыць пры маладняку, зямлі трымаецца. І Таіска Матроніна дзеўка ў яго добрая. Пажэняцца, а са свякрухаю доўга не нажывеш. Люблю яго, шэльму, — выліты бацька. Дай, думаю, хату зрублю. Мабыць, апошнюю. От закончу, складу, размечу кожнае паленца, плашак на столь начашу, тады і скажу: «Забірай, унучак». Перавязем, зробім помачы, за дзень і хату паставім. Можа хто ўспомніць дзеда.

Ён папляваў на далоні — цюкаў, нібы гуляючы, а бервяно да бервяна прыставала, як улітае. Я залыгаў вяроўкаю слізкі акораны камель і пацягнуў да зруба, потым другі, трэці. Заедзь болей не секла мяне, на душы было спакойна і добра. Але хочаш не хочаш, а дадому трэба ісці. Я ўжо ведаў, у які мне бок кіравацца, хоць і пабойваўся, каб не збочыць і не заблудзіцца ізноў. А дзед нібы лавіў мае думкі:

— Усё адно ўсяго не перацягаеш, ды і загуляўся ты. Чаго добрага, каб шукаць не пачалі. Чашы-тка ты, міл чалавек, дадому. Сам упраўлюся.

Я чарпануў берасцяным карцом з копанкі рудаватае вады, напіўся, рэшту выліў на рукі і апаласнуў твар, адчуў свежасць і сілу.

— Дарогу хоць ведаеш? — хітра зірнуў дзед Даніла.

Я маўчаў.

— Выходзь в-о-о-нь на тую візіру, з левай рукі ўбачыш залысіны, па ёй і чашы. Лажок пяройдзеш — халадком ад рэчкі пацягне, яна да паскоціны і выведзе.

Я падзякаваў дзеду і падаўся ў гушчар.

— Ты ж толькі нікому не кажы, што бачыў мяне тут. І пра хату ні слова. Кончу, сам аб'яўлюся і ўнука парадую. Па сонцу ідзі — ніколі не саб'ешся, — крыкнуў услед дзед Даніла.

Я памахаў яму рукою і выйшаў на візіру. Дым, мабыць, паспеў выветрыцца, і авадні ўсё смялей даймалі мяне. Я адбіваўся ад іх галінкаю і ішоў, жмурачыся ад сонца. Цяпер і лес павесялеў і пасвятлеў. Далёка было чуваць, як стукае дзедава сякера, а ў вушах усё яшчэ гучаў яго глухаваты голас.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 03916